

KDO IZ MENE POJE:
LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Številka 8

Jesenice, maja 1972

MIHA KLINAR

RDEČA KANTATA

1
SVOJE SRCE
— RUDARSKO SVETILKO —
SEM PLAHO PRIZGAL
NA TEMNIH
KRIZPOTJIH NOCI,
IZGUBLJENIH
V MINULOST.
PRISLUHNIL SEM
PESMI KRVI, KI
IZ MRTVIH DALJAV
SKOZI NAS SE
V RODOVE PRIHODNJE
SKELECE PRETAKA
ZA RAZBELJENO KAPLJO
RAZBELJENA KAPLJA:
VASA SEM PESEM
POSTAL
VI, KI ODSLJI STE
IN VI, KI SE PRIDETE.

VASA SEM KRI,
VI, PRAKRI SPOCETJA
NASE ZELEZNE
OGNJENE DOLINE
RUDARJI
IN PLAVZARJI,
KOVACI,
FUZINARJI
VI, KI ZE ZDAVNAJ
— UTRUJENI DELAVCI —
STE LEGLI
K POCITKU
V ZEMLJO.

VASA SEM PESEM
POSTAL
IN VASA, SIROTNIKI
Z OPUSCENIH FUZIN
IN PLAVZEV UGASLIH,
IZ PRODANIH VALJARN,
IZ PROPADLIH LIVARN,
IZ ZICARN, ZEBLJARN,
VI, IZ BOHINJA, GLOBOKEGA
RADOVNE, MOST
IZ BEGUNJ, TRZICA,
IZ KROPE
IZ KAMNE GORICE,
ZELEZNIKOV, DVORA,
Z BISTRICE V ROZU,
BOROVELJ, IZ PREVALJ,
PODLJUBELJA IN BAJDIŠA,
TEHARJEV, CELJA,
IZ ŠTOR,
IZ BOČNE IN BRASLOVC,
SIROTNIKI
BRATJE PO RODU
IN KRVI

VASA SEM PESEM
POSTAL IN VASA
BRATJE PO DELU
IZ JUDENBURGA,
UNZMARKA,
WEISSKIRCHNA, LEOBNA,
IZ DONAVIC,
VORDENBERGA,
IZ EISENERZA,
Z BRUCKA NA MURI
IZ DIENLACKA, ANMÜHLA,
KINDBERGA, WARTBERGA,
KRIEGLACHA, TERNIC
BRATJE PO DELU
IN BRATJE PO RODU
VI VSI, KI STE SVOJE
ROKE IZRABILI,
VI VSI, KI STE SVOJO
KRI IZTOCILI
V KRI MOJE

2
ZELEZNE
OGNJENE DOLINE
VASA SEM PESEM
POSTAL.
VASA SEM PESEM
POSTAL,
ROMARJI TRUDNI, KI
KAKOR SIMNI SIROTNIKI
V SIVI DOLINI
ISKALI STE
DEZELO OBLJUBLJENO,
PA STE SAMO
IZGARALI SE
ZA DROBTINE
Z BOGATINOVE MIZE
VASA SEM PESEM
POSTAL,
VI, KI OB DELU
SVOJ ZNOJ IZTOCILI STE
IN KI ZA TRUD SVOJ
DOBILI STE
CRNO RAZPELO
IZ ZELEZA SKOVANO,
ZE ZDAVNAJ BREZIMNO,
ZE ZDAVNAJ ZRJAVELO,
NAD GOMILAMI VASIMI
S TRAVO PRERASLIMI
NA POKOPALISCIH
SIVE DOLINE.
VASA SEM PESEM
POSTAL:
PESEM
IZ SIVE DAVNINE.

2
MOLI
IN DELAJ
IN BODI
PONIZEN!
KOT OCETA
IN MATER
SPOSTUJ
GOSPODARJA!
ZA VSAKO DROBTINO
BODI HAVLEZEN!
KDOR NI
HVALEZEN,
KDOR NI
PONIZEN,
GA PO BOZJI PRAVICI
PRAVICA POSVETNA
KAZNUJE,
PREGANJA,
Z NESRECO
UDARJA.
MOLI
IN DELAJ
IN BODI
PONIZEN
PONIZEN
PONIZEN
PONIZEN

3
MOLIL JE,
DELAL JE,
BIL JE PONIZEN,
GARAL
KOT ZIVINA
V PETEK
IN SVETEK,
MOLIL JE
DELAL JE,
BIL JE PONIZEN
STRADAL

IN HIRAL,
BOGATIL
GOSPODARJE
MOLIL JE,
DELAL JE,
BIL JE PONIZEN,
PRENASAL
KRIVICE JE,
V DUSI
PA GA ZGALO JE.
MOLIL JE,
DELAL JE,
BIL JE PONIZEN,
DOKLER NEKOC
MŪ OB RDECI
BESEDI NI
V PRSIIH
PRIZGALO SE
IN SIMEN SIROTNIK
HlapcevsKO BREME
JE Z DUSE
ODVRGEL.
GOSPODARJEM IN BOGU
SE PRVIC
POSTAVIL PO ROBU,
OOOJ ...
ZAPRL JE ROVE,
UGASNIL JE PLAVZE,
JEKLO IZ MARTINOVK
SE JE IZTEKLO.
KACAM OGNJENIM
SRED OGNJENEGA PLESA
CRNI FAKIR
JE NEHAL IGRATI.
CINELE VALJARN
SO NEHALE PETI.
BOBNI V ZEBLJARNI
POSTALI SO GLUHI
VETER NAD DIMNIKI
SIVE VRVI
JE POREZAL.
NA DOLINO JE LEGLA
MRAKOBNA TISINA
A SIMEN SIROTNIK
JE RDECO SVETLOBO
V KRVI ZACUTIL
VECNI UPORNIK

4
NI VSAK
ZA PRAVICO,
KDOR O NJEJ
BESEDI.
NI VSAKDO
ZA MIR,
KDOR O NJEM
LEPORECI.
IZDALI SO MIR
IN RDECO ZASTAVO
ZVODNIKI
IN SIMNA SIROTNIKA
V OGENI POGNALI.
V STRELSKIH JE JARKIH
UMIRAL.
NJEGOVI KORAKI
KOT BOBNI MRTVASKI
TEMNO
SO ODMEVALI
V GORAH KARPATSKIH,
BOBNELI
OB SOCI
IN BOBNELI
NA KRASU.
KJE VSE
JE KORAKAL?
KJE VSE
JE UMIRAL?

V KRVI NJEGOVI
JE KAMENJE KRASKO
CVETELO
IN SNEG
V ZIMAH RUSKIH.
ZAKAJ
JE KORAKAL?
ZA KAJ
JE UMIRAL?
ZA KAJ
IN ZA KOGA?
UJETNIK V SIBIRIJI
JE Z GNEVOM
RAZMISLJAL
IN V SRCU PREKLINJAL
CLOVEK NEZNATNI
BREZ DOMOVINE
VSE DOMOVINE
NA SVETU.
ZA KOGA?
ZA KOGA?
DOMA PA SO ZENE
OTROCI IN STARCI
OB DELU
IN GLADU
MORALI MRETI.
ZA KOGA?
ZA KOGA?
GA GNEV
JE SEZIGAL
IN V ZGOCEM SOVRASTVU
NAJRAJE
VES SVET
BI ZADAVIL.

PA SE TEMA JE
NAD STEPO LEDENO
Z RDECIMI BLISKI
RAZKLALA
V POZARU.
SVET
KOT DA V DVOJE
PLANETOV
SE JE RAZLOMIL.
IN SIMEN SIROTNIK
SE DVIGNIL JE
V VERI, DA SE
Z OKTOBROM
BO ZARJA SVOBODE
VSEM BEDNIM,
TRPECIM,
TEPTANIM,
NESRECNIM
PRIZGALA.
IN ZE JE KORAKAL
Z RDECO PESMIJO
V DUSI
VOJAK DELAVSKE VOJSKE
SVETLOBI NAPROTI —
SVETLOBI, KI MORA
PRIZGATI NA SVETU
NOVO ZIVLJENJE
DELAVCEM,
KMETOM,
VSEM, KI SKELE JIH
KRIVICE OKOVI,
VSEM, KI NASILJE
JIH BICA SE Z BICI.
NAJ BI SE ZDECA ZVEZDA
PRIZGALA —
ZVEZDA VODNICA —

5
V RDECEM VIHARJU
EVROPA
ROPARSKA
PTICA
JE VZTREPETALA.
OKTOBRSKA BAKLA
JE RDECE PLAMENE
UPORA
V SRCIH TEPTANIH
PRIZGALA.
UPORI
IN STAVKE
IN SPET JE KORAKAL

SIMEN SIROTNIK
S PESTJO,
STISNJENO V DUŠI
SLOVENSKI UPORNIK:
USTAVIL JE STROJE
V JESENISKI DOLINI,
ZAHRUMELE SO ULICE
PO MIRU IN KRUIHU,
V LJUBLJANI,
V ZASAVJU
SE JE POTISOCERIL
IN V MILJAH
IN V TRSTU.
V MORNARSKI OBLEKI
JE V BOKI
PRAPOR UPORA
RAZVIL.
Z RDECO ZASTAVO
Z ZENAMI
JE KORAKAL
V LJUBLJANI,
V DOMZALAH
JE STAVKAL.
VOJAK
V JUDENBURGU
S SVINCENKAMI
KRIZAN JE BIL
IN V MURAVU,
V RADGONI
KRVAVEL JE
POD STRELI.
VRELCI KRVI
PA KO BAKLE KRVAVE
PRIZGALI
SO NOVE PLAMENE:
V TRBOVLJAH
JE STAVKAL.
V MEZICI
IN CRNI.
V IDRIJI
JE ŽIVEMU SREBRU
CINOBRASTE ŽILE
ZAPRL.
V MARIBORU
NA CRTE JE TRACNIC
NOTE
KORACNICE RDECE
ZAPISAL
IN ZAKORAKAL
PO ULICAH
MESTA OB DRAVI.
MNOŽIC
KRVAVECI
PROTEST
POVSOD JE KORAKAL.
REPUBLIKI KMECKI
JE V VINICI
PUNTAR SLOVENSKI
ZVESTOBO PRISSEGEL.
V SMIHELJU
IN STOPICAH
SAM SI POSTAL
JE V VLADAR.
NAD RAVNIM PREKMURJEM
JE ZVEZDO SOVJETSKO
PRIZGAL:
ČAST DELU
IN DELU
OBLASTI!
POVSOD
PLAMENEL JE
V RDECEM UPORU:
V MARIBORSKIH KASARNAH
GOSPODI
NI HOTEL
VEČ BITI
VOJAK.
K RDECI SVOBODI
BI NAROD HLAPECV
KORAKAL.
K RDECI SVOBODI
KORAKAL BI
PROLETARIAT,
PA SO GA IZDALI
NJEHOVI VODNIKI
ZVODNIKI
LAKAJI PIJAVK
IN PRI MINISTRSKIH
JASLIH
GASILI RDECE POZARE
ZA POZAROM POZAR,
SIMEN SIROTNIK
PA KRVAVEL JE
POD STRELI:
NA ZALOŠKI CESTI
MED TRNI SVINCENK
NA PRSNIH MU VRTNICA
RDECA

JE ZAKRVAVELA.
V TRBOVLJAH
SVOBODO
RAZKLALI
SO BAJONETI.
V JESENISKI DOLINI
OB PLOSCAH
OKLOPNEGA VLAKA
SE V KRI JE RAZBIL
UPORNISKI
RDECI VIHAR.
JOJ, JOCITE, ŽENE
ZA VLAKOM
KRST CRNIH!
JOCITE, MATERE,
BRATJE IN SESTRE,
OTROCI IN STARCI,
ZA VLAKOM
KRST CRNIH
Z ZALOSKE CESTE!
VSE LOKOMOTIVE,
ZATULITE V ŽALOST
NAD CRNIMI KRSTAMI
RDECE SVOBODE.
ZALOST ZATULITE,
MRTVE SIRENE!
ZATULITE
ZALOST!
SIMNU SIROTNIKU
SO NOVE JEKLENE OKOVE
NADELI,
PREBILI MU NOGE
Z RAPALLSKIMI ZEBLJI,
MU ZVILI DESNICO
OB ZILI IN DRAVI
IN JO PRIBILI
Z BELIMI KAMNI
NA GREBENE GORA,
MU ZLOMILI LEVICO
IN JO PRIKLENILI
V RAVNEM PREKMURJU
POD JEKLO NEBA,
Z ŽICO BODECO
SO NAGO TELO
MU PREPREDLI,
DOMA PA MU Z BICI
KOT V BAJKI
PROMETEJU PTICE
S KLJUNI ŽELEZNIMI
SO MU HOTELI
UPORNISKO DUŠO
— PROMETEJEV OGENJ —
IZ PRSI IZKLJUVATI.
V JECE JE ROMAL
MED BAJONETI
V PRISILNA IZGNANSTVA
PREGNANEC MED BRATI.
UMIRAL POD STRELI JE
IN V RABLJEVIH ZANKAH

UMIRAL JE
Z OGNJEM PROMETEJSKIM
V DUŠI

A KAKOR PROMETEJ
— VEČNI UPORNIK —
NI MOGEL UMRETI.

6

UGASLI PLAMENI,
A POD PEPELOM
ŽERJAVKA REVOLUCIJE
NI NEHALA TLETI.
PODTALNI TOKOVI
V NEDRJIH ZEMLJE
POD NJENIM TRPLJENJEM
NE SMEJO UMRETI.
SE GNALA BO KRI
SRC CLOVESKIH TURBINE
ZA LUCI REVOLUCIJE,
KI NIKOLI NE MINE.
ZATO, SIMEN SIROTNIK,
NAPREJ SKOZ TEMINE!

7

KDO NA KRIZPOTJIH
V TEMO IZGUBLJENIH,
NAM,
RAZDVOJENIM
NAD LUCMI
VARLJIVIMI,
PRIZGAL BREZ LAZI
BO NA POTI
K PRIHODNOSTI
PRAVI SIGNAL?
CRNI RUDARJI
MED SKLADI PREMOKA
NEMOCNI PREKLINJAJO
BEDO IN GLAD.
OTROCI V BARAKAH
KOT OLJNE SVETILKE
SLABOTNO BRLIJO,
MEDLIJO,
UGASAJO.
IN ŽENE
KOT SENCE
NEMOCNE
IN TIHE
SE SPREMINJAJO
V VZDIHE,
V SOLZE
SE DROBLJO,
DA CLOVEK NAJRAJE
PIJAN OD GORJA
Z DINAMITOM
OBOK
BI NAD SABO
PORUSIL
IN ZRUSIL POD SKLADI,
POD CRNIMI SKLADI,
SE V SMRT.
PROČ Z MISLIMI
CRNIMI!

SIMEN SIROTNIK,
RUDAR MED RUDARJI,
SAM BEDIEN,
SAM GLADEN,
PA POJE O ZARJI,
O ZARJI, KI VABI
VSE BEDNE,
TRPECE
NA BREG
RDECEGA JUTRA
K RDECI POMLADI
ČAS PA JE MORJE
VIHARNO IN SIVO,
OBZORJA BREZCILJNA
SO SIVA KO JECE,
KI VANJE BREZUP
JE CLOVEKA ZAPRL,
DA BI OBZORJI
K RDECI OBALI,
OBZORJI
K RESNICNI SVOBODI
IN SRECI

POD TEZO SIVINE
NIKDAR NE UZRL.
O BRATJE RUDARJI,
POKOPLJITE STRAH
IN ZVRHAJTE SRCA
Z RDECIM POGUMOM,
VI, CRNI KURJACI
V NEDRJIH ZEMLJE,
VI, CRNI KURJACI
V NEDRJIH LADJE,
VI, RDECI MORNARJI
NA MORJU VSEMIRA,
NAPOLNITE KOTLE
Z RDECIM GORIVOM,

S SVOJIMI SRCI
POZENITE TURBINE,
DA RDECI VJAKI
SE ZAVRTAJO SMELO
V CRNO VALOVJE
IN ZAORJEJO V CAS.
O BRATJE RUDARJI,
POKOPLJITE STRAHI
MED SKLADI
PODZEMLJA,
NAD SIVINO BREZCILJNO
TEMNIH OBZORJI
ZVEZDA VODNICA
V SVETLOBO
NAS KLICE
IN VABI
NAS K ZARJI
NA BREG
RDECEGA JUTRA.

O BRATJE RUDARJI,
POKOPLJITE STRAHI
PLAZ
SE JE SPROZIL:
V ZASAVSKIH REVIRJIH
V CRNIH TRBOVLJAH
SIMEN SIROTNIK
RUDAR MED RUDARJI
S STAVKO GLADOVNO
VEČNI UPORNIK
Z GLADOM
PRIZGAL JE
NA POTI
K SVOBODI
RDECI SIGNAL.
PLAZ
SE JE SPROZIL
KOVINARJI V LESCAH
MED STAVKO
SKOVALI
SO PLUG, KI BO BEDNIM
LEDINO PRIHODNOSTI
V POLJA BOGATA
ZORAL.

PLAZ
SE JE SPROZIL:
STAVKA
ZA STAVKO
BOJ
ZA ENOTNOST,
PRAVICO
IN KRUIH...
ČAS PA JE MORJE
VIHARNO IN SIVO.
OBZORJA BREZCILJNA
SO SIVA KO JECE,
KAMOR BREZUP
JE CLOVEKA ZAPRL,
DA BI OBZORJI
K RDECI OBALI,
OBZORJI
K RESNICNI SVOBODI

PLAZ
SE JE SPROZIL:
NA RDECI SIGNAL
V JESENISKI DOLINI
JE SIMEN SIROTNIK
RAZGALIL ZVODNIKE,
SEJALCE RAZDORA
IN DELAVSKA SRCA
PRETALIL, PREKALIL
IN V JEKLO SKOVAL
V JEKLO IN GONG
ZA OZGANILO
UPORA

IN SRECI,
POD TEZO SIVINE
NIKDAR NE UZRL.
(TEZA JE V DUŠI,
PA JE SRCE
IZIHTETI NE MORE.
TI JO RAZUMES,
TI, KI SI LETA
TAVAL V BEREZUPU
ZA DELOM
IN KRUIHOM,
PA SO POVSOD TI,
SIMEN SIROTNIK,
GOSPODARI KRIVICNI
ZAPIRALI DURI:

ZATO SI BIL,
SI
IN BOS
VEČNI UPORNIK,
DOKLER NA SVETU,
NA TEJ ŽALOSTNI
LADJI,
RESNICA SVOBODA
PTICA BO V KLETKI,
DOKLER PRAVICA
VSA NEBOGLJENA
MED BAJONETI
BO ROMALA
V JECE,
DOKLER NASILJE
KAPTAN BO NA LADJI,
DOKLER NASILJE
KRMAR BO OB KRMILU,
DOKLER ZVODNIKI
BODO OB JADRIH,
DOKLER NASILJE
BO KROJILO
PRAVICO,
DOKLER MORNARJEV
NA VELIKI LADJI
BO STRAH
PRED VIHARJI,
STRAH, KI NAS MUČI
BREZIMNE MORNARJE
GALEOTE UBOGE
NA ROPARSKI LADJI,
STRAH
PRED PIRATI
PRED GOSPODARI
PRED SAMOZVANCJI
IN PRED LAKAJI
PIJAVK.
TI PA,
SIMEN SIROTNIK,
NAM GALEOTOM
K PECEM PRIKOVANIM,
NAM GALEOTOM,
VPREZENIM K STROJEM
POJES
SPARTAKOVO PESEM:
BRATJE, O BRATJE,
POKOPLJITE STRAH,
ZVRHAJTE SRCA
Z RDECIM POGUMOM!
POGUM JE SVOBODA,
POGUM JE PRAVICA
IN MERA RESNICNI!
BRATJE, O BRATJE,
POKOPLJITE STRAHI
K RDECI OBALI
USMERITE JADRA!
KDO SE PROTIVI,
POSTAVLJA PO ROBU?
ZVODNIKI
OB JADRIH?
ZVODNIK
OB KRMILU
IN STRAH
PRED VIHARJI?
BRATJE, O BRATJE,
POKOPLJITE STRAHI
ZVODNIKE
OD JADER
IN OD KRMILA
LAKAJE PIJAVKI!

PLAZ
SE JE SPROZIL:
NA RDECI SIGNAL
V JESENISKI DOLINI
JE SIMEN SIROTNIK
RAZGALIL ZVODNIKE,
SEJALCE RAZDORA
IN DELAVSKA SRCA
PRETALIL, PREKALIL
IN V JEKLO SKOVAL
V JEKLO IN GONG
ZA OZGANILO
UPORA

PLAZ
SE JE SPROZIL:
NA RDECI SIGNAL
V JESENISKI DOLINI
JE SIMEN SIROTNIK
RAZGALIL ZVODNIKE,
SEJALCE RAZDORA
IN DELAVSKA SRCA
PRETALIL, PREKALIL
IN V JEKLO SKOVAL
V JEKLO IN GONG
ZA OZGANILO
UPORA

PLAZ
SE JE SPROZIL:
CAST DELU
IN DELU
OBLAST!

KOLICEVSKI DELAVCI
SVOJO BESEDO
SO ZAPISALI
NA RDECI LEPAK,
RUDARJI
V POLJICANAH
SO V ROVIH
PRIZGALI
RDECI SIGNAL.
CELJSKI KOVINARJI,
CELJSKI TEKSTILCI
PONOSNO SO DVIGNILI
FRAPOR RDEC.

NA STAVBISCIH
DELAVCI
OVRGLI SO KRAMPE
IN VZIDALI SEBE
V ZELEZOBETON
ZA DRUZBO
PRIHODNOSTI.

V LJUBLJANI
NA TEHTNICO CASA
STUDENTJE
SO POLOZILI
RDECO UTEZ.
STAVKA ZA STAVKO:
TEKSTILCI IZ KRANJA
NAPELI RDECE
SO STATVE
IN NJIHOV VOTEK
JE RDECE VOTKE
POGNAL

V LOKI,
V TRZICU
IN TACNU
PREKO LJUBLJANE
DO MARIBORA,
KOT DA
SLOVENIJA
VSA

RDECE SO STATVE,
KI NANJE
JE SIMEN SIROTNIK
NAPEL
NIT RDECO UPORA.
STAVKA ZA STAVKO ...
SRCE MI V ZANOSU
DELAVSKE KRONIKE
LISTE ODPIRA
IN KO JIH PREBIRA
KOMAJ DA SLUTI
V RDECI SVETLOBI
KAPLJO GRENKOBE
SVOJE POVESTI.

CAS PA JE MORJE
VIHARNO IN SIVO.
OBZORJA BREZCILJNA
SO SIVA KO JECE,
KI VANJE BREZUP
JE CLOVEKA ZAPRL
DA BI OBZORIJ
K RDECI OBALI,
OBZORIJ
K RESNICNI SVOBODI
IN SRECI
POD TEZO SIVINE
NIKDAR VEC
NE UZRL.

O DOMOVINA,
DEKLA UBOGA,
VSO SO TE ZROPALI,
DO GOLEGA SLEKLI
IN OPLJUVALI.

PIJAVKE, SLEPARJI
SE TE LASTIJO,
TVOJI OTROCI
PA GNIFEJO
V JECAH.

DVAJSET LET PIJEJO
KRI IZ TVOJH NEDER,
DVAJSET LET BIJEJO
TVOJE OTROKE.

IN ZDAJ VADLJAO
PIJAVKE, SLEPARJI,
ZATE VADLJAO
Z RJAVO ZVERJO.

O DOMOVINA,
DEKLA UBOGA,
ZVERI RJAVI
BODO RAZDALI
TVOJE TELO.

9
NA EVROPO
MECE SENC
CUDEN KRIZ
CUDEN KRIZ.
ZLOVESCI KRIZ,
SESTAVLJEN IZ VESAL.

ZA CUDNIM KRIZEM
RJAVA ZVER PREZI.
KJE, LOVCI, STE?
GLEJ, DIPLOMATSKI FRAK
EVROPI KOPLJE
MILJONSKI GROB.

A RJAVA ZVER
POTUHNJENO PREZI
NA SPANSKIH TLEH
IN BRUSI SI
BODALA ZOB.

KJE, LOVCI, STE?
OB KASTANJETAH STROJNIC
PLESE SMRT.
V PEKLENFKI GODBI BOMB
ZE ZDAVNAJ SE
UDUSIL JE SANJAVI ZVOK
KITAR
IN SONCE SPANIJE
UTAPLJA SE
ZE MESECE
V KRVAV POZAR.

KJE, LOVCI, STE?
GLEJ, DIPLOMATSKI FRAK
EVROPI KOPLJE
MILJONSKI GROB.

A RJAVA ZVER
POTUHNJENO PREZI
NA SPANSKIH TLEH,
DOKLER NE ZASADI
POSASTNIH ZOB

V VRHOVE KARAVANK,
NATO POZENE SE V NASKOK
VOLK KRVOLOCNI
IZ TEVTONSKIH HOST
NA CESKA TLA.
KJE, LOVCI, STE?
ZA VALOM VAL
OGORCENO
SE DVIGA
LJUDSKI SRD:
FASIZMU SMRT!
A DIPLOMATSKI FRAK
JE MILIJONOM
SKOPAL GROB
POD KRIZEM IZ VESAL.

10
DNEVI SO NASI
SOLZNE OCI.
KAKOR DA SMRT
NAD NAMI VISI.
SKORO BO ROKE
KOSCENE SPUSTILA
IN NAS MORILA,
VSE POMORILA.

11
MESEC
JE STRUNE RAZPEL
NA CRNO HARFO
HOST.
S TEMNIMI PRSTI
JE PESEM TUROBNO
UBRAL VETER
VIRTUOZ.
ZAZVENEL JE
PRVI AKORD
BOLJ KO JEKLO
TRD.
SIMNU SIROTNIKU
SE JE ZAREZAL V SRCE
OSTRO,
KOT DA BI KDO
UDARIL TRDO
OB BAJONET.
IN ZE JE
POD NEVIDNO TAKTIRKO
ZAIGRAL
ORKESTER
STOLETNIH GOZDOV,
IN VETER
HARFIST
JE NA STRUNE
UBRAL
ZALOSTINKO
Z GROBOV.
IN GLEJ:
VISOKO
V SKALAH
JE STAL
KOSCENI DIRIGENT.
POD TAKTIRKO NJEGOVO
JE ORKESTER IGRAL
DIVJE
DIVJE
DIVJE IGRAL
KORACNICO
V SMRT.

12
NE!
SIMEN SIROTNIK
SE JE VZRAVNAL
KAKOR VLOVEECEN
PROTEST

NAD VIJOLICNE ZUBLJE
GOZDOV,
NAD OKAMENELE VRHOVE
GORA
DO NEBA.

NE!
SIMEN SIROTNIK
KORACNICE DRUGE
POZNA:
SLISITE
PODTALNIH VOD TOK?
SKORO ZA IZVIRI IZVIR
SE MOGOCEN ODPRE,
SKORO ZA SLAPOM SLAP
ZABOBN IZ GORA,
SKORO TURBINE VSE
SE ZAVRTE
IN SREDI ZADUSLJIVE TEME
SE LUCI UPORA
PRIZGO.

NE!
SIMEN SIROTNIK
SE JE VZRAVNAL
MNOZIC
VLOVEECEN PROTESU
DO NEBA:
ZAMAN SPLETKARIS, SPLETKAR
ZAMAN SLEPARIS, SLEPAR!
ZAMAN S POHLEPNO RJAVO
ZVERJO

ZA DEKLO UBOGO
IZMUCENO
VADLJAS;
DEKLA UBOGA
SE TI NE VDA!
VANJO JE PLANIL
GLAVNJACE VKOVANI
PONOS.

V BETON MITROVICE
NISI MOGEL ZAZIDATI
RDECIH IZVIROV
RESNICE!
SIMEN SIROTNIK
LJUDSTVO TEPTANO
JE DVIGNIL
V VIHAR:
BOLJE V VIHARJU SMRT
KAKOR V GNILOBI
SRAMOTE!

13
PODLI RACUNARJI!
LISTI PREPERELI
ODPADLI STE
Z NASEGA DREVESA
V SMRTNEM STRAHU
PREBLEDELI.
NA PORAZENI ZEMLJI,
NA ZASUZNJENI ZEMLJI
SO ODJEKNILI
STRELI
SE ZEDINILI BRATJE
IN V PRISEGO
DVIGNILI
PEST.

ZAMAN SIKATE, GADJE!
SKOZI PEKEL
VASIH JEC,
SKOZI PEPEL
VASIH TABORISC,
POD VESALI,
MIMO KOLOV
V BOJU
VODI NAS K SVOBODI
TISOC
RDECIH CEST.
UBIJAJTE!
POZIGAJTE!
NAJ ZGORIJO DOMOVA!
LEPSI BODO NOVII
NE POMAGA VAM NIC,
NE BOG
NE HUDIC
NE ZASCITNIK VAS
KRIZ
IZ VESAL.
MI SMO VIHAR!
TRGAMO
GNILE LISTE.
MI SMO VIHAR, KI
RUSI,
TRHLO RUCI.
NA VAS
MERI NAS UDAR,
PO VAS
BIJE NASHA PEST,
TRDA PEST.

DOLGO
NAS JE GRIZLA
BOLEST.
ZDAJ GRIZE VAS.
NAJ VAS GRIZE,
ZGRIZE!
MI VAM NAPRAVIMO
CASE
IZ VASIH LOBANJ,
VAM JIH POSTAVIMO
NA MIZE.
VANJE NATOCIMO STRUPA,
VASEGA OBUPA,
NASIH NAJLEPSIH SANJ,
BRATSTVA,
SVOBODE!

V POHODE
SO SE ZGRNILE
NASE BRIGADE,
OHOJ,
ZVIHRALE
V NAPADE,
OHOJ
POD PRAMENI
SVOJE ZASTAVE
NA OKOPIH SVOBODE
SE SIMEN SIROTNIK
BORI:
SMRT ZAVOJEVALCEMI
SMRT ZATIRALCEMI!
SMRT IZDAJALCEMI!
DOKLER SEST BAKEL
RDECIH
IZ NJEGOVE KRVI
NE VZPLAMTI:
SVOBODA!
SVOBODA!

14
PRSECI SNOPI ISKER
SO PRIZGALI
ZVEZDE.
V OGNJENEM SLAPU
JEKLA
MISLI
SO VZPLAMTELE:
O DOLINA MOJA
— SIMFONIJA DELA ...
DIMNIKOV
MOGOCNE PISCALI ...
KDO UDARJA
SVOJO PESEM
NA KLAVIATURO
STROJEV?
KDO USTVARJA
IZ DISHARMONIJE
RAZBITEGA ZELEZA
SVETLOBE HARMONIJO?
KDO RAZTAPLJA
ZARJAVELI CAS
V SLAPOVE
ZELEZNIH OGNJEV?
OD KOD TA GLASBA?
FANFARE
V SRCU CUJEM ...

KJE ZLATE SO POZAVNE?
 KJE SO BOBNI?
 KDO PO NACRTIH
 IN RACUNIH
 NA TOLKALA STROJEV
 BODOCOST
 LJUDSTVU SNUJE
 V KOVINSKI SIMFONII?
 KDO
 PO SVOJI MERI
 IN PREUDARKU SVOBODEN
 CASU
 PISE NOTE?
 KDO CASU DAJE
 NOV
 SPROSCENI RITEM?
 KDO DRAMI V MENI
 SVOJ ZANOS
 IN GA SPREMINJA
 V PESEM?

ROGOVI,
 V RDECO ZARJO
 JUTRA ODPRITE
 ZLATA USTA
 IN RAZGLASITE
 SONCU,
 KDO IZ MENE POJEI
 LJUDJE
 LJUDJE
 LJUDJE
 ODETI
 V OGNJENO MEGLO
 SOPAR
 SPLAVARJI
 NA GORECI
 ZELEZNI REKI
 V RRDECEM JUTRU
 8 PESMIJO OGNJENO
 V DUSI
 NA RAZBELJENA
 SO VESLA
 SE OPRLI
 IN ZAPLILI
 V CAS
 V NAS CAS.
 V SVOJEM SRCU
 SLISIM
 RDECO HIMNO
 SVOBODI LJUDSTVA
 POJEM.

HIMNA

PESEM O SLAVI POJO NAM GOZDOVI
 SPEV, KI NIKOLI NE IZZVENI.
 PESEM O SLAVI POJO NAM GROBOVI,
 PESEM ZA NAS ZRTVOVANE KRVI.
 PESEM O SLAVI POJO NAM RAVNINE,
 PESEM O SLAVI NAM MORJE SUMI,
 PESEM STOLETNEGA HREPENENJA,
 O DOMOVINA SVOBODNIH LJUDI.
 RODOVI NAJ NOVI BODO OBALA,
 SKALNA OBALA, KI VALOVE DROBI,
 VALOVE VIHARNE KRIVIC IN NASILJA,
 PODTIKANJ NIZKOTNIH IN PODLIH LAZI.
 O DOMOVINA, NAJ SE NIKOLI
 NAD TABO NOC TEMNA VEC NE SPUSTI.
 V BOJU POMLAD SE JE NAM RAZCVETELA,
 V BOJU IZ ZRTEV IN IZ KRVI.
 V ZNOJU OB PLAVZIH IZ NASEGA DELA
 V ZARJI ZELEZNI NAS CAS SE BUDI.
 DAN SE NAD SIRRIMI POLJI RAZPENJA,
 SRECE KRUH ZLATI IZ ROK NAM ZORI,
 VSE, KAR OCETJE SO HREPENELI,
 NAM DOMOVINA KO MATI DELI.
 RODOVI NAJ NOVI BODO OBALA,
 SKALNA OBALA, KI VALOVE DROBI,
 VALOVE VIHARNE KRIVIC IN NASILJA,
 PODTIKANJ NIZKOTNIH IN PODLIH LAZI.
 O DOMOVINA, NAJ SE NIKOLI
 NAD TABO NOC TEMNA VEC NE SPUSTI.
 BRATSTVO NA SVETU NAJ NARODE ZDRUZI
 V ZVEZO SVOBODNIH, SRECNIH LJUDI,
 DA BO NAS SVET VSEM LJUDEM DOMOVINA,
 VSEM, KI SOVRAZIJU SUZNE VEZI,
 BRATOM IZ AFRIKE, AZIJSKIM BRATOM,
 BRATOM TEPTANIM NA ZVEZDI SVETA,
 DA BO CLOVESTVO ENA DRUZINA,
 DA BO SVET ZVEZDA BREZ JEC IN MEJA.
 RODOVI NAJ NOVI BODO OBALA,
 SKALNA OBALA, KI VALOVE DROBI,
 VALOVE VIHARNE KRIVIC IN NASILJA,
 PODTIKANJ NIZKOTNIH IN PODLIH LAZI.
 O DOMOVINA, NAJ SE NIKOLI
 NAD TABO NOC TEMNA VEC NE SPUSTI.

Emil Cesar

Karel Destovnik Kajuh v zadnjem predvojnem letu

Dne 29. aprila 1940 so Karla Destovnika izključili iz celjske gimnazije z naslednjo utemeljitvijo: »Odstranjen dne 29. aprila po členu 43 t. 3 Zakona o srednjih šolah za vselej s celjskih gimnazij zaradi sodelovanja pri širjenju komunističnih idej.«

Kajuh je pred domačimi dogodki v gimnaziji zamolčal, hkrati pa iskal način in priložnost, da jim to pove. Ko pa je prišla mati po naključju v Kajuhovo sobo in ga namesto v šoli našla zakrbljenega pri šolskih knjigah, je sama zaslutila, da s sinovim šolanjem ni nekaj v redu. V skrbi zanj se je še istega dne odpravila z vlakom v Celje, kjer je pri razredniku izvedela o njegovi izključitvi. Vsi njeni nadaljnji poskusi, da bi prvotni sklep kazni spremenili, pri čemer jo je menda podpiral tudi razrednik, so z dokaj ostrim reagiranjem posameznih profesorjev propadli. Danes, ko nam je vsaj delno znano ozadje dogodkov, vemo, da bi bili vsi poskusi spremeniti prvotni sklep o izključitvi zaman. Slo je za tipični primer strupene nestrpnosti, ki se ni ustavila niti na črti vzgojitelj — učenec.

Kajuh je stal zdaj pred težko odločitvijo, kar lahko razberemo iz njegove dokaj izčrpne korespondence, ki dopolnjuje izjave sodobnikov. Kajuh je registriral vsak količjak pomemben dogodek, o katerem je sodil, da bi zanimal šoštanjske tovariše. Ker so ti dokumenti (pisma) nastajali neposredno po dogodkih, so tem bolj dragoceni, saj so verno zrcalo njegovega mišljenja, čustvovanja in njegovega včasih celo presamožavestnega in preenostranskega presojanja posameznih dogodkov. Samo pot v Maribor opisuje Kajuh takole: »Zjutraj ob 3/4 na 6 sva odjadrala z mamo na 'trnjevo' pot. Zbudila sva se komaj ob pol šestih in sva tako skoro zamudila vlak. Nato je do Celja brez dogodkov. Z mamo se peljeva s Kovačevu mamo, ki gre v Celje k razpravi zaradi incidenta na prvem maja. Na celjskem kolodvoru prisrčno slovo od lanskih sošolcev, v kolikor se vozijo v Celje... Iz Celja teče pot brez večjih dogodkov. Vstopila sva v vagon s svati. Zanimivo je opazovati ljudi, ki se vsaj za trenutek sprostijo in iščejo uteh v alkoholu in muziki. Peljeva se drugače mirno, le mater vznemirja skrb, kaj če te direktor ne bo sprejel, kaj pa potem, kaj? Skušam jo potolažiti ter mirno prispeva v Maribor. Najprej k direktorju... Malo je bilo nerganja in javkanja in nato obljuba, da me sprejme za šolsko leto.« Dodelili so ga v 6. a, hkrati pa mu tudi naročili, da so mora naslednjega dne ob osmih zjutraj že zglasiti v razredu. Popoldne je izkoristil za obisk in ogled Maribora. Prvi vtisi o mestu so bili povoljni, pozneje pa ga je mesto vedno bolj privlačevalo. Skrajša se je nastanil pri dimnikarskem mojstru Völkerju v Metelkovi ulici št. 42, čigar žena je bila sestrična Kajuhove matere. Materialno je bil tu Kajuh preskrbljen.

Naslednjega jutra je z dokaj mešanimi občutki prestopil prag novega razreda, taki občutki so ga spremljali tudi pozneje, zlasti ko je naletel na odpor pri nekaterih profesorjih. Tako ga je neki profesor zlobno vprašal: »Gotovo ste odličnjak, kaj,« na kar je dobil Kajuhov dostojni, toda dokaj smeli odgovor: »Ne, prav dober sem pa, prav dober.« Sodili bi, da ga je skušalo šolsko vodstvo namerno osamiti, ga onemogočiti in se tako zavarovati pred njegovim političnim vplivom med vrstniki. Zaradi vsega tega tudi ne preseneča že v prvem Kajuhovem pismu dokaj pikra sodba o svojih akademsko izobraženih učiteljih. — Med prva poznanstva s sošolci sodi zблиžanje s sošolcem Kerinom, s katerim sta se spoprijateljila prvi dan na poti v šolo. Kerina pa je poznal že s sestanka sodelavcev Slovenske mladine na Osredku pri Krškem. Že ob tem prvem srečanju mu je ponudil Kerin kot predsednik ferialne zveze na šoli svojo pomoč — brezplačno izkaznico z znižano voznino po železnici. O ostalem v zvezi s šolo nam je iz tega časa malo znanega, prav gotovo pa je bilo Kajuhovo življenje pod vtisom celjskega udara omejeno predvsem na učenje in na navezovanje stikov s sošolci, pri čemer je gotovo dalj prednost šoštanjskim prijateljem, ki so tedaj živeli v Mariboru. Vendar je bil čas ob intenzivnem šolskem delu za taka zблиževanja kratko odmerjen.

Ze 28. maja je imel v rokah spričevalo o uspešno dokončanem šestem razredu gimnazije.

Po vsem povedanem o sprejemu, tako s strani ravnatelja kot razrednega profesorskega zbora, bi upravičeno sklepali, da si Kajuh šolanja v Mariboru ni želel nadaljevati, toliko prej, ker se je ob izključitvi iz celjske gimnazije oklenil misli na Maribor le v skrbi in želji, da zaključi šteti gimnazijski razred. Ob svobodni izbiri bi se mimo Celja prav gotovo odločil za Ljubljano, na katero so ga vezale močne prijateljske vezi s krogom sodelavcev Slovenske mladine, vezi, ki so ga vezale na sam list, morebiti pa tudi literarni načrti in resna prizadevanja, da z zблиžanjem z vidnejšimi kulturnimi delavci prodre iz mladinskih glasil na strani osrednjih progresivnih leposlovnih listov. Končno pa ga je privlačevala tudi Ljubljana sama s svojim razvejanim kulturnim življenjem. Ravnateljevih besed o pogodnem sprejemu, izrečenih ob prihodu v Maribor, Kajuh v zvezi s končnim izkazom sicer ne omenja več, sodili pa bi, da je zapuščal Maribor z željo, da se jeseni vanj več ne vrne. Zaradi tega si je tudi tako prizadeval že med šolskimi počitnicami, da bi si priboril dovoljenje za vpis v eno izmed ljubljanskih gimnazij. Slednje misli se je resneje oprijel po razgovoru s sošolcem in šoštanjskim rojakom Vladkom Zalarjem, čigar starši so se 1937. preselili v Ljubljano. K temu ga je spodbujalo tudi že omenjeno prijateljstvo z nekaterimi sodelavci Slovenske mladine, ki bi mu v skrajni sili prišočili na pomoč. Po Zalarjevem pričevanju, Zalar je prihajal po odselitvi v Šoštanj samo v po-

POMLADNI SONET

Ob starem mlinu blizu borov nizkih
 mi več vetrov in rož ledenih,
 zametov ni in stez sneženih,
 izginil led s koles je mlinskih.

Ob mlinu blatna pot v dolino vodi,
 nad njo se bele breze pno v ncho,
 ob brezah belih reže plug zemljo,
 za plugom kmet v razoru hodi.

Samoten, tih poslušam vetra melodijo,
 harmonik glas je čuti vmes,
 voda pomladnih stišim simfonijo
 in v mislih zrem brezmejnih rek
 sinjino,

ki bodo kmalu čez in čez
 preplule zdanjih dni temino...

IZ PISMA JEZUSCKU

Čeravno mi je oče pravil,
 da k nam ne boš ničesar nosil,
 bi te vseeno rad poprosil...
 A ne bombonov, smuču in slaščic,
 ne kakor lani kruha in potic...
 Snegd nam pošlji, Jezušček, snegd,
 da oče dela bo dobil na cesti.

NE JOČI, MATI...

Ne joči, mati, nad menoj,
 če nisem tisti več,
 ki v stari cerkvi je s teboj
 pobožne pesmi pel.
 Oprosti mi, če nisem tisti več,
 ki za roko ga v šolo si vodila
 in puško mu za god kupila...

Ponosen sem in srečen, mati,
 ker ves sem z njimi, ki trpijo
 in slutim z njimi lepši čas...
 Zato ne joči, mati, in oprosti mi!

(Nadalj. s 5. str.)

Od vsega tega tako široko zastavljenega programa je mogel uresničiti le del. Med najpomembnejše zagotovo sodi Kajuhovo sodelovanje pri Knjigi za vsakogar, kjer se tudi prvič v javnosti srečamo s Kajuhom prevajalcem.

Omenjeno mariborsko knjižno zbirko si je zamislil književnik Cvetko Zagorski, ki se je takrat preživljal v glavnem s pisanjem v Večernik, Edinost in Obzorja. Do zamisli zbirke je pripomoglo razgibano kulturno življenje v delavsko-prosvetnih društvih, saj ni bilo tedaj v Mariboru predmestja brez igralske družine, recitatorjev in pevcev. Vsa kulturna dejavnost te vrste je bila na dokajšnji višini, dela je režiral režiser Fran Žižek, igrala pa sta med drugimi tudi Jože Babič in Albret Wilhelm. V tako široko zasnovanem prosvetnem in kulturnem vzdušju se je torej porodila misel, da bi ustanovili v Mariboru manjšo knjižno založbo, ki bi skrbelo s primernimi deli iz evropske književnosti za nadaljnje izobraževanje delavcev. Knjige te založbe naj bi bile poceni in tako dostopne vsakomur. Tako bi imela založba zagotovljen dokaj širok krog bralcev in naročnikov, s tem pa bi bila urejena tudi gmoftna plat založniškega podjetja. Pri delu si je Zagorski pomagal s lastnimi izkušnjami pri razširjanju knjig založbe ENKA, no usmerjenem delovnem programu, zaradi uredniška in zaradi marksistične orientacije ostalih sodelavcev.

Da je lahko založba začela z uresničevanjem zamišljenega programa, se je pogodil Zagorski z mladim odvetnikom Francem Satlerjem, doma iz Lenarta v Slovenskih goricah, ki je dal za začetek potrebna denarna sredstva, medtem ko je vodil upravo založbe delavec Maks Gašparič. Upravni prostor so si najeli blizu Drave, v Sodni ulici št. 26, hkrati pa je bilo tu tudi shajlišče mariborskih komunistov. Zaradi tega je bila tako vzpostavljena mreža komunistov in njihovih pomožnih organizacij obenem tudi mreža poverjenikov nove založbe. Emblem zanjo je izdelal akademski slikar Lojze Šušmelj iz Ruš, pri sestavi programa pa so sodelovali Branko Rudolf, Jaro Dolar, Jože Hermanko in morebiti še kdo. Tako jim je uspelo, da so v razmeroma kratkem času začeli izhajati prvi zvezčiči nove knjižnice. Njeno življenje je bilo kratko, dolgo niti ne polno leto dni. Delovati je začela poleti 1940, prenehala pa v začetku aprila naslednjega leta. Kljub tako kratki dobi so izdali pet zvezčičev črtic Maksima Gorkega in dva zvezka črtic Emila Zolaja. Ta začetni program so želeli pozneje izpopolniti še z izborom drugih prevodov, kritika pa se je navduševala, da bi vključila založba v svoj program tudi vrhunska dela slovenske književnosti. V samozaložbi

izven zbirke sta še pred izidom prvega zvezka Knjige za vsakogar izšli knjižici Industrija v Sovjetski zvezi in Kmetijstvo v Sovjetski zvezi. Knjižici je oblast sicer zaplenila, vendar s tem ni dosegla ničesar, ker je bila medtem že vsa naklada razpečana in razprodana. Prevodov založba ni honorirala; delo za socialno osvoboditev in estetsko vzgajanje delavstva je bilo njeno osnovno vodilo. Danes so zvezčiči knjižne zbirke Knjige za vsakogar že prava redkost. Zbirko so pošiljali tudi v tujino. S tem v zvezi se spominja urednik Zagorski, da so pošiljali knjižice v Sovjetsko zvezo, od koder so dobivali v zameno vrsto knjig iz ruske literature, med njimi celotno zbrano delo Maksima Gorkega.

Odveč niso tudi nekatere druge podrobnosti v zvezi z zbirko, ki jih razbiramo ob pregledovanju posameznih zvezkov. Knjižice so izhajale po zvezčičih. Zvezke z deli enega pisatelja so združili v zbirko, ki je bila zamišljena kot samostojna knjiga s skupno numeracijo. Prvo zbirko je sestavljalo pet zvezkov krajših črtic Maksima Gorkega. Njen prvi zvezek je izšel oktobra 1940, tiskala pa ga je mariborska Ljudska tiskarna. Prvi zvezek je imel 48 strani, drugi začenja z 49. stranjo, konča pa z 92., tretji začenja s 93. stranjo in zaključni s 136., četrti s 137. stranjo, zaključni s 180. in peti zvezek z začetno numeracijo 181, zaključni z 212. stranjo. Knjiga je bila torej dokaj zajetna. Vsak zvezek je v nadaljevanjih spremljal pisatelj življenjepis — po zvezkih je življenjepis od 42. do 48. strani, od 88. do 92., od 121. do 133., od 169. do 180. ter od 205. do 212. strani. Hkrati je v tretjem zvezku mimo življenjepisa še prevod prispevka Gorki o sebi in Saljapinu ter Desnicki-Strojov o Gorkem. Vsebinsko prinaša prvi zvezek črtico Nekoč v jeseni brez navedbe prevajalca, ter Starko Izergil in Pesem o burjevstniku, oboje je prevedel Jaro Dolar. V drugem zvezku je izšla, mimo Kajuhovega prevoda, druga po vrstnem redu, še črtica Šestindvajset in en, s pripombo, da jo z dovoljenjem urednika ponatiskujejo iz revije Modra ptica. Prevedel jo je Mirko Čoš. Zadnja dva prevoda Vij in Pred obličjem življenja sta natisnjena brez navedbe prevajalcev. Tretji zvezek prinaša Pesem o Sokolu, prevajalec Tone Maček, Povratek, v prevodu Alojza Hudalesa, medtem ko pri ostalih prevodih Mati, Dekletce in Pravljica o resničnosti, prevajalci niso navedeni. Prevajalec ni naveden tudi pri prevodih Gorki o sebi in Saljapinu ter Desnicki-Strojov o Gorkem. Nepodpisana sta tudi dva prevoda v četrtem zvezku (Človek, Diplomati), medtem ko sta ostala dva prevajalca, Kajuh in Jaro Dolar, prevoda podpisala. Slednji je prevedel Počastimo mater-ženo. — Peti, zadnji zvezek prve knjige obsega črtica Rojstvo človeka, Ptičji greh in Nacionalni obraz. Sodili bi, da se je pri obsegu držala založba vnaprej določenega dogovora, saj so bili posamezni zvezki približno enako obsežni (41, 43, 43, 43 in 31 strani). Najmanjši po obsegu je bil zadnji zvezek. S tem je bila zaključena prva, Gorkemu in njegovemu umetniškemu delu posvečena knjiga. Manj sreče so imeli z drugo knjigo, namenjeno prevodom črtic Emila Zolaja. Kot se spominja prevajalec Branko Rudolf, so namera-

vali prevesti Zolajev mladostne Contes a Ninon, med njimi tudi črtico z močno aktualno protivojno tematiko. Govorila je o krdelu vojakov, ki so sanjali na bojnem polju enake sanje — o velikanskem jezeru krvi, ki jo preliva človeštvo. Zaradi tega odvrže krdelo naslednjega jutra orožje. Ker je tedaj, tik pred vojno, veljala pri nas cenzura pred tiskom, je povedal državni tožilec prevajalcu, da bo knjigo v trenutku, ko bo izšla, zaplenil. Tako bi se morali tudi v tem primeru ravnati po že znanem ustavljenem vodilu — zvezek razposlati še pred oddajo v cenzuro. Ker pa sta imela o delu pomisleke tudi Gašparič in Novak kot poznavalca delavskih zahtev, so njuni mnenji upoštevali in se lotili prevajanja drugih del istega avtorja. Napad fašističnih sil na Jugoslavijo je povzročil, da je od zamišljene knjige izšel do aprila 1941 le en sam zvezek. Obsegal je črtici Poplava, prevedla jo je Marija Kovačeva in črtico Kovač v prevodu I. S.

Kajuh se je kot gimnazijec uveljavil pri prevajanju ob priznanih literarnih in kulturnih imenih; v drugem zvezku črtic Maksima Gorkega je prevedel Jemeljana Piljaja. Za četrti zvezek je pripravil prevod Doživljaj s srebrnimi zaponkami. Oba prevoda sodita med najboljše prevode črtic, saj obsega Jemeljan Piljaj štirinajst, drugi prevod pa dvanajst strani, s čimer se uvršča Piljaj za Starko Izergil in Šestindvajset in en po obsegu na tretje mesto. Doživljaj s srebrnimi zaponkami pa je po obsežnosti peti.

Prve, sicer še nedoločene vesti o Knjigi za vsakogar zasledimo v Kajuhovi korenspondenci Mariji Medvedovi, odposlani v začetku šolskega leta 1940/41, določene pa je o tem spregovoril nekoliko pozneje, ko seznanja prijateljico o svojem delu in ji med drugim tudi poroča o izdaji popularne knjižne zbirke iz sodobne ruske književnosti. Po vsem tem bi sklepali, da je Kajuh sodeloval pri založbi od njene ustanovitve dalje, ko so si med drugim razdelili delo in morebiti določili približne roke za oddajo rokopisov. Sodili pa bi, da je Medvedovi Kajuh o vsem tem natančneje poročal ob svojem obisku v Sošanju ali ob njenem prihodu v Maribor, saj govori v pismu 8. novembra 1940 o izbiri kot o že znanem dejstvu. Skrāja je nameravala založba posredovati delavstvu krajša dela iz sovjetske literature, v čemer nas podpira tudi Kajuhova pripomba o izdajanju del iz sodobne ruske literature, pozneje so program razširili in mu dali evropski okvir. Kajuh se je lotil dela z vsjo resnostjo mladega človeka, po njegovi izjavi, da bo drugi zvezek, za katerega pripravlja tudi sam prevod, kmalu izšel, pa bi sklepali, da je bil drugi zvezek ob izidu prvega zvezka že v tiskarni, vendar do tedaj Kajuh svojega prevoda zanj še ni oddal. V stiku s sodelavci je ostal verjetno tudi pozneje. Jaroslav Dolar se spominja, da se je prvič srečal s Kajuhom v tiskarni. Delo pri založbi ga je navdajalo s ponosom in s pričnanjem, da sodeluje kot priznani in enakovredni literarni delavec pri močno progresivnem in visoko zastavljenem kulturnem poslovanju. O Knjigi za vsakogar govori še nekajkrat. Najobširneje v pismu Mariji Medvedovi 23. novembra 1940,

V NOČEH PRED VSTAJENJEM

*Nocoj
bi o zvezdah in luni zapel,
o poljih in temnih konturah
gozdov,
o tihih topolih
in pesmi otrok,
o dobrih ljudeh
in o čudnih poteh,
čudnih in lepih,
v bodočnost
vodečih...
Patrulja žandarjev
odšla je v tem času
trdo skozi noč;
in njih bajoneti
so pesem na tisoče koscev
razklali...*

NASA PESEM

*Moja pesem ni le moja pesem,
to je krik vseh nas!
Moja pesem ni le moja pesem,
to je boj vseh nas!
Biti mlad v teh težkih časih,
to se pravi
brez mladosti biti mlad,
zreti starega sveta propad,
skrivati premnogo nad,
to se pravi biti mlad...*

*Pa je vendar sreča biti mlad,
biti mlad in poln nad!*

STARA ZALOSTNA

*Tiho, tiho lega mir,
tiho lega na zemljo,
tiho, tiho vsak večer
v vasi fantje zapojo.*

*To bilo je v davnih časih,
davnih, dobrih dne...*

*Zdaj še lega tiho mir,
tiho lega vsak večer,
toda fantje ne pojo,
vsi odšli so na vojso.*

*Kaj če drevi nad vasjo
še miru, miru ne bo?!*

Pri Partizanski knjigi v Ljubljani je letos izšlo zbrano delo Karla Destovnika-Kajuha, ki ga je zbral in uredil Emil CESAR

Valentin Polanšek

Postaja-lišča

Ob vsakem kržpotju pričakujem:
Tukaj jo dohitim,
da jo dvignem v naročje
kot krotko jagnje!

Ob vsakem oknu pričakujem:
Tu se prikaže
in nasmehne
do srečnih solz!

Ob vsakih vratih pričakujem:
Tu se odpre
in zavzeta lepota
bo prižela mene k sebi!

Ob petju lepote

Tvoje telo gori
in se preoblikuje
v podobo,
ki se blagolasno razlije
skozi mojo dušo.
Podrhte vajo
veke
nad ognji beločnic,
grudi in lica
trzajo
v taktu melodije,
lehti
se vkoreninijo
v sozvočje žarometov —
in kristalno ozvočeno ozračje
pregnetem
v arabesko nove pesmi,
ko ploskam
in ploskam ...!

Očitek

Zaljubljen si v drugo
melodijo,
si dejala

in molovski zven
je prežarjal
tvoj togi besedni tok.

Samo, kadar zavrtiš
staro ploščo
in si razdvojen
kot viharnik
prve bolesi,
takrat se pretvoriš
v Nautilus
pekočih spominov —
da pronikneš
v mojo
bližino ...

Odpoved

Cisto sočobno in olikano
pomislino na to:
Kako si blatimo
lastno srce,
kakor bi črvojedno
mačehino jabolko
ponujali
mrtvi
Snegljčici ...

Mrtva Snegljčica?

V atome zdrobljena vila,
ki je obvisela
v minulosti
deških nemih ...!

Enaka sva si

Enaka sva si,
preljubo dete,
ko se smeješ
in jecljaš,
se dobrikaš in ponujaš
tujemu naročju,
da ti ročice lebdijo
kot pustovki nad poljem!

Enaka sva si,
nevedno človeče,
ker ne veva,
da v tujem naročju
ne najdeva utehe.

K sreči
malokdo
opazi
najine roke,
ki lebdijo
kot pustovki nad poljem ...

in si prihraniva
mного razočaranj.

Žegnanjska balada

Zabava se razkuhava v zaba
višnem šotoru,
Uživaška gneča pljuska vedno
više.
Eden od očetov je trobentač
pri godbi,
drugi oče pa pleše brez vne
me.
Potem si oba očeta nazdrav
ljata
s pivom
in govorita o otroku,
čigar mamico
oba ljubita.
To vidi mlada mati
in ne razume,
da oba očeta
njenega otroka
najdeta skupno besedo.
Tedaj se onadva
spravita vsaksebi
in pustita
na pol izpite vrče vnemar ...

Pesnikova dvojota

Na novo vzcvetelo
upanje veselo
utrlo si pot je
v tako nasprotje
kakor je
moje srce,
kjer se s srečo
hkrati
brati
gorje!

Razdraženi živci

V oguljenem žametu
premačne noči
se plazim
skozi avtokolono.
Brez cilja
se podim
skozi svet
kot potepuško žčene,
ki ve,
da je vsem
napoti.
Ker me zasledovalci
ne dosežejo
s svojimi brkami,
zaudarjam
po njihovi puščobi,
da bevskam
kar nad samimi seboj

Preostala fotografija

Na obronkih tvoje sreče
naj se neopaženo uležem
v svileno zavest:
Ko boš lepila album
(tvojih)
najlepših spominov,
boš pobirala kosce
(svoje)
razcefrane mladosti.

Prišli
bodo dnevi
kot pogrebci
in iz še ne izsušenih
nežnih želja
spletli
komemoracijo
za vse tiste,
ki so tebe
prepozno
vzljubili ...

Dolgočasno deževje

Premočeni večer
hočejo dvigniti
bahavi gostje
na vsak način
z otopelim pogovorom,
ko smešijo
logiko razuma
in se rogajo
blagoti srca.

Prvič v življenju
si zaželim
osladnega kiča,
dokler
bi zunaj lilo ...

Preziram samega sebe
in neprizadeto kadim
čik za čikom —
pa očitno naveličano
pogledujem
spet in spet na uro.

Cili Kodrič

Mati

V molku bele samote
skozi črna brezcestja gorja
in prečutih noči,
mimo najbolj ostrih čeri
trde vsakdanjosti —
stopa
tvoja dobrota ...

Med arabeske otrokovih sanj
pišeš
s svojo srčno krvjo
odpovedi polne strani —
da srečo bi našla zanj,
trepečeš
v brezmejni ljubezni
vse dni, vse noči ...

V vrtu
najlepših otrokovih sanj
živi
tvoja čudovita podoba,
se dviga
in raste do svoda
naše zadnje pomladi ...

Andrej Kokot

Danes sem

Danes
sem ptica,
voda za mlin,
danes
sem kamen,
danes
obrano drevo,
sem riba na suhem,
danes
sem črno in belo,
danes sem vse.

A čakam
na jutri, čakam, čakam, in čakam,
da bom človek.
Pa je dan moj tako dolg,
tako strašno dolg.
Bojim se, da ne bom dočakal večera.

Udarjam v mizo

Udarjam v mizo
vpijem in pljuvam
v svet,
ki mi jemlje pravico.

Pa sem sam tako
krivičen do sebe.
Se svojo besedo
ponižujem in potiskam
v kot svojih sten.

Balado o velemestu

Velemesto
z asfaltno vročino
omamlja
milijone ljudi.

Vse drvi
in se zliva
v neskončnem krogu
kot veletok
v objem morja.

Vsak dan,
vse noči do jutra
brni
v tem velikem svetu
motorjev in burk,
romanc in balad
pesem življenja
in žalostnih koncev
Ljudje velemest,
ljudje
s širokih, prekrizanih cest —
milijoni človeških usod:
z obupom in radostjo,
z gnevom in žalostjo,
s pozabljeno srečo
morda z uspehi do vrha nebã
ali izgledano dušo
do dna?

Kdo ve,
kaj tem milijonom
polni srce.

Vrtinec življenja
požira in bruha
vse dni, vse noči.

Kaj mar mu je človek
med milijoni
ljudi ...

V mojih poljanah

V mojih
poljanah
se svet v skale ježi.

A veter še vedno brusi
svoje zobe,
ker hoče še skalo.

Toda skala sem jaz
in v njenih globinah
je dom moje moči.

Brez naslova

Beseda
živi
beseda
umrje
beseda
je nič
beseda
je vse
beseda
je moja
beseda
je tvoja
beseda
beseda
beseda
z nami živi
in umrje
zakaj
ne bi še mi
enkrat
za svojo
besedo
umrli?

Besedi

Ti si pesem,
jaz sem kamen

Ti si voda,
jaz sem čoln.

Ti si življenje,
jaz sem smrt.

Ti si ptica,
jaz sem lovec.

Ti si roža,
jaz metulj.

Pa sem jaz sodnik
in ti obtoženec moj.

ti in jaz

(odlomek)

ti 1

telo je podpluta upa
prebodeno s trnom dejanj
zemlje je samo za žaro
ni je pa za smrtno spanje
telo pa ne zaspi v besedi
ker beseda je njegova smrt

rojstvo je bilo prej slovesno
in čudna premakljiva meja
tako je s slučajnimi stvarmi
samo baje jih žive ohrani

kako je sramežljiva
tvoja lepljiva dlan
na tvojem telesu niha kot bodeča neža
in kaže lepo vreme

ti 2

roke so zamejek kretenj
ki so sestre besede

zato se roke hočejo
na vsak način ločiti ločiti
od rodnega telesa
kot da ga ne marajo

tak je valujoči tok po rojstvu
sonce te presveti
luna te uspava
noč ki je suha brez zvezd
kako je sramežljivo

in nepomirljivo tvoje koleno
vedno leta pri tleh pri tleh
kot ptica pivka žejno žejno

ti 3

netopir obupa plahuta
pri linah čutov

čigavo plačilo je to
čigava podkuplina in komu
in kdo se me ogiba vztrajno ogiba
in kakšno obličje lahko še imam

življenje vrat na nos
življenje debelousto
pocinkano z namigi
zamazano z očetovstvi in materinstvi
kako je sramežljivo
in nepomirljivo tvoje srce
za šipo bele kože in zavesami mesa
ki jih nikoli ne odstre

ti 4

s svetom krog vratu ne prideš daleč
kvečjemu korak nazaj

to so zapuščene goljave
med čermi iz mrtvih ptic
v pepelu senc in bitij
to je krov beračev beračev

o kako se zavozljajo dobri sklepi
o kako se natrga nedolžnost
iz tečajev pade ceneno meso
in besede krulijo pri praznih seskih

kako je sramežljiva
in v telo vpijoča tvoja kri
škreblja med vrbjem ločjem dni
in rdeči sram usode

ti 5

telo nam je v veselje
pravijo tako

ne morem ga vreči v smeti
ali za borno hrano mišim
ne da bi ga sebi vzela
ne da bi sebe oškodoval

zakon z razprtimi perutmi
zakon z nabrušenimi parklji
zakon na našem hišnem pragu
življenje je samo izvidnica

pa se v bodečo žico spremeniš
in varuješ sipki spol
in se zarežeš v belo roko
ki te lovi iz onega sveta

ti 6

beseda je tvoj prednik
vendar: ali ni potomec

beseda je posvetilo
vendar: komu dajemo telo
če posvetilo je meso
komu dajemo potem besedo
meso in beseda bosta prešla
slavitelji pohlevnosti poguma
se bodo odprli kot stroki
in se razsuli v strast

beseda je tudi neskončnost
zato je tolikokrat le odmev
zato je tolikokrat le odmev
zato je jok: škripanje zob

ti 7

kaj je noša:
meso beseda

in kaj bo glavni jambor
če bi odjadrali odjadrali
z mesom po besedi
z besedo po mesu

kaj je potem nataknjeno
nataknjeno kot krona in kot rep
za naše mere preveliko in premajhno
pravice prednosti samo po sebi

o ta prašičji skelet
o ta homerski skelet
ki ga nosiš v sebi in še na posodo
in pod nedoločeno napetostjo

ti 8

kdo je pajek: meso beseda
kdo koga prede

kdo gre v trgatav
in kdo bo stiskal vino
in kdo bo domovanje
in kdo bo domoval

če se pa pomiriš glede skrivnosti
več nisi oprtan z drugimi
tudi sebe ne vlačiš za seboj
nahajaš se v prehodu

kako smo se to spremenili
kako se to spreminjamo
kako se bomo to spremenili
le v kaj in koga se bomo vrnili

ti 9

kaj je precep: meso beseda
kdo lovi

odnos je pač nepomirljiv
eno je lazina
drugo moja peta
in se moramo zalezovati

ko se pa precep stali
se moramo spopasti
in postanemo izklicevalci
zadnjih dni

nedolžni otročiči se vrnejo
držijo se za roke in poskakujejo
kaj to ni raj se sprašujejo
za pahljajami murvinih listov

ti 10

oboje je ključavnica
meso beseda

bi temu rekli pravo teloljublje
lahko besedoljublje
saj smo se odrekli vsemu
prvi drugi možnosti

zaporedje pozna svojo zvestobo
in pozna svoj molk in vztrajnost
utelesi nas in raztelesi
in to je nekaj dokončnega

nedolžni otročiči odhajajo
z nožem v hrbtu z zanko krog vratu
o ničesar se ne da prehiteti
o nikogar ne morem odšteti prišteti

jaz 1

vem da mečem senco
v kateri ni moč počivati

vem da mečem senco
v kateri ni moč počivati
ker je prehladna
premočvirna

noben rubežnik mi ne more
priti bliže kot je prišel
nobena razlastitev me ne more
prizadeti še bolj

temperamentu molka manjka
rahel sunek s prstom
histerija večera tacajočega
med bledimi principi

jaz 2

videl sem
kako življenje ločuje in staplja

videl sem
kako življenje ločuje in staplja
kako omogoča razvrstitev
in uglaševanje stanj

videl sem
kako sem bil nagnjen v svetlobo
v kateri bi se gibal
omrtvičen še bolj

tej resnici je manjkal
samo velik pečat samote
pečat skrepenelce božjasti
ena britev vrisča

jaz 3

slišal sem
da sem za nezvestega proglašen
da sem za neiskrenega proglašen
privoščim vam ugodje

drugi so celo pogrešani
in so docela izgubljeni
nemalokrat si vloge pulite
iz rok

in si jih namotavate
na prste in na štrene
nemalokrat si živce
pulite iz glave
nemalokrat si duše pulite
iz zob

jaz 4

občutil sem
surovost samega sebe

občutil sem
surovost samega sebe
plaz samega sebe
kot učinkujoči namig

občutil sem
da sem spremno orodje
v enakovredni roki
v zunanem telesu

to dajatev v naročje moči
šibkega posurovi
in čisti se zarase
s kupom umazanih kosti

jaz 5

otipal sem
svojo okolico: pribežališče
in si nisem hotel dokazovati
da sem preživel
in si nisem hotel dokazovati
da sem preživel

vendar se mi spoznanje vsiljuje
tako da me srečuje
in srečanje s spoznanjem
je srečanje s prihodnjim

in prihodnost je goščava
v kateri ni kaj otipati
in če ne vonjaš sebe
si brez vsake vere

jaz 6

okusil sem
jedi z vašega krožnika
mного pijač z vašega pladnja
mного mesa z vašega telesa

jedi z vašega krožnika
mного pijač z vašega pladnja
vaše misli so me obraščale
kot ovratnice nedišečega bršljana

o veselje si se vznemirilo dovolj
sem razredčen dovolj

zobje platna so me načeli
izločki štirih sten pokopali
bljuvanje stropa pokopalo
buča zavesti se bo razlila

jaz 7

ob svitu besede
bega obrabljeno meso

ob svitu besede
bega obrabljeno meso
kot posušeni lazar
iz življenja v življenje

življenje je zglavje
in hkrati nagrobnik
odkritje življenja je odkritje obojega
pomenek obojega

in poganjek obojega
vitica edinstvenega odkritja
bi lahko bila sreča
za te ki jo čakajo

jaz 8

odprti mehovi glasov
posvaljkani krožijo in popokajo
posvaljkani krožijo in popokajo
odprti mehovi glasov
posvaljkani krožijo in popokajo
dopovedujoč da svet je

mlajši od ljudi
sem se res razdrobil ves
v žagovino gnusno
brez zagotovila ki dopušča

nekaj ponovnega
barvaste misli: mar nič več
ne plavajo v mojem mesu
kot sintetične ribice
po ceveh in krošnjah žil

jaz 9

v bezgu udov in čutov
je nekaj več kot molk
je nekaj več kot molk molčeeči
je nekaj več kot samomorilski čas
je nekaj več kot molk
je nekaj več kot molk molčeeči

koralni otočki moči
vznikajo iz globokega blata
iz brozge uhljev in oči
iz brozge spola in srca

res sem se utišal
preglodal kost homerja v sebi
žilo homerja v sebi zavezal
na vozec nenavaden precej

jaz 10

kakšen je konec
ki ni nikoli uresničen

kakšen je konec
ki ni nikoli uresničen
nikoli dovolj izrečen
nikoli domišljen dovolj

odklonitev sproži srd
prehitra vnema prav tako
o saj se ne moreš oploditi
z najetimi besedami

podstrešja plavajo med pticami
kleti tonejo med ribe
vmes je guba in tisoč let
in črepinje gorja

(Nadaljevanje s 7. strani)

jo kandidatno listo kot protiutež listi desničarsko usmerjenih dijakov. Do spora je prišlo pri glasovanju. Po Kajuhovih navedbah je prišlo tudi do medsebojnega obračunavanja, pri katerem so bili posebno glasni ljotičevci, v glavnem sinovi premožnejših mariborskih meščanov. Na klic dežurnega profesorja, ki je zbor nadzoroval, je prišel ravnatelj in društvo prepovedal. »In kdo je organiziral komuniste, da so stopili tako kompaktno v boj proti klerikalcem in ljotičevcem,« sprašuje dalje, nakar zaključuje z dokaj prizadeto ugotovitvijo: »Jaz, tisti črni hudič, ki ga je po mnenju nekaterih profesorjev treba čimprej onemogočiti in spraviti iz gimnazije.« — V ilustracijo razmer na gimnazijskih zavodih v Mariboru, »te najsevernejši trdnjavi jugoslovanske edinosti,« kot ga s posmehom imenuje Kajuh v pismu Mariji Medvedovi z dne 28. maja 1940 navedimo naslednji dogodek: Ko je neki nacionalno zaveden dijak udaril sina bogatega mariborskega advokata, ker ga je le-ta opsoval s »slovensko svinjo«, so bili nekateri skrajno režimski profesorji mnenja, da je treba kaznovati opsovanega dijaka in ne — izzilvalca.

»Po vsem tem moj položaj v Mariboru ni preveč sijajen,« ugotavlja dalje. Sodili bi, da je bil prvi ukrep proti Kajuhu, ki je sledil, ta da so mu odvzeli recitacijo ob državnem prazniku 1. decembra. S tem pa stvari z njegovo politično razgibanostjo, ki jih je močno vznemirjala, niso bile zaključene. Z direktnim pritiskom nanj in na njegove najbližje sošolce, so ga skušali osamiti. Znova so mu začeli groziti, če se ne bo podrejal šolski disciplini, z izključitvijo iz vseh šol v Jugoslaviji. Vse to predstavlja sicer dokaj skromen uvod v preganjanje, ki se je začelo še istega šolskega leta in ga prignalo pozneje v taborišče Ivanjico. Že prve dni v januarju 1941, takoj po povratku z zimskih počitnic, je ves vznemirjen kratko sporočil prijateljici: »Komaj sem prišel, že imam opravke z oblastmi.« V pismu, namenjenem isti naslovljenki in napisanem dan pozneje, ko je že trezno presojal položaj, je skušal dogodka na kratko pojasniti. Pobudnika preiskave sta bila šoštanjka žandarmerija in mariborska policija. Ravnateljstvu gimnazije sta poslali ovadbo, ki ga je dolžila komunistične propagande, z zahtevo, da naj ga ravnateljstvo zavoda zasliši in sestavi o zaslišanju zapisnik. To mu je znova narekovalo vrsto ukrepov, s katerimi je skušal omejiti preganjanje in pozornost policije. Tako si je poiskal novo stanovanje in se 18. januarja od Čepičevih v Kolodvorski ulici št. 4, kjer je stanoval od začetka šolskega leta 1940/41, preselil. Iz tega pisma nadalje razbiramo, da je bila mesečna najemnina novega sta-

novanja, brez posteljnine in kurjave, 180 dinarjev, prostor pa si je moral deliti še z enim tovarišem. Ker omenja le negativne strani novega stanovanja, bi sodili, da se je zanj odločil po krajšem, a zato tehtnem preudarku, računajoč, da si pozneje poišče drugega. Zaradi tega si ga je tudi najel le za polovico meseca. — O podrobnostih preiskave in o obtožnici izvemo iz enega kasnejših Kajuhovih pism Mariji Medvedovi: »Da Te ne bo skrbelo, Ti moram povedati, kako je z mojim opravkom z oblastmi. Prvi dan, ko se je pričela šola, sem bil klican k dir. in ta je naredil na podlagi ovadbe šoštanjke žandarmerije in mariborske policije, ki me je obtožila komunistične propagande zapisnik, v katerem so tudi moji ugovori proti temu in ki sem ga jaz podpisal. V tem zapisniku so vprašanja, kot: ali sem bil ves čas počitnic v Šoštanju, s kom sem se družil, kako so bile vaje, ki smo jih imeli v počitnicah itd. Zlasti z zadnjega vprašanja se lahko vidi, kako dobro razvito špijonažo imajo. Pa nič zato. Na vsa vprašanja sem lepo po pameti odgovoril, pa basta. Možno je sicer, da me izključijo, oziroma me sploh ne kaznujejo. Zapisnik je namreč šel na banovino. Hrana v dij. kuhinji mi bodo pa najbrž vzeli. Torej sem v precejšnjem kaosu. Pa bo že kako... Zdaj bo treba počakati na odgovor banovine.« Po vsem tem je skušala dobiti tedanja oblast na pobudo šoštanjkih ovadb dovolj tehten dokaz za Kajuhovo državi sovražno delovanje in s tem tudi formalno dokazno gradivo za izvajanje večjega pritiska. Značilno je, da je Kajuh, nič hudega sluteč, o posledicah sodil dokaj optimistično, računajoč le z dvema možnostima. Zgodilo pa se ni ne prvo ne drugo. Kaže, da so hoteli v času, ko so skrbno pripravljali seznam onih, ki bi jih morali kot režimu nevarne internirati, priti samo do formalnega priznanja o Kajuhovi napredni, čeprav le kulturnoprosvetni dejavnosti. Bila bi že dovolj velik in tehten dokaz za vključitev v seznam onih, ki bi jih bilo treba v interesu javnega miru in oblasti internirati. Tako je že kratek čas po tem pisal iz Beograda naslednjo razglednico:

»V precej pisani družbi, od 18-letnikov do 60-letnikov, od manualcev do intelektualcev smo srečno prispeli v Beograd, od koder Ti iz Lidijevega stanovanja pošiljam mnogo, mnogo poljubov
Tvoj Karli«

Nakar slede podpisi Lančevih, Janeza Platzerja, Leona Homerja in Toneta Arzenška. Podrobnosti o Kajuhovem življenju v prvi polovici januarja niso dovolj znane. Okoli 20. januarja ga je obvestilo vojaškega odseka pozvalo v Šoštanj, kamor se je nemudoma odpravil. Kajuh so odpeljali v koncentracijsko taborišče, s kakršnimi je skušal režim paralizirati delo partije. Za taborišče Ivanjico pri Medurečju, kamor so z drugimi odgnali tudi Kajuha, je bilo značilno, da internirancev niso privedli s policijo, temveč z vojaškimi vpoklici na orožne vaje... Od rednih vojaških vpoklicev so se razlikovali po tem, da pozivi niso bili izdelani po vojaških imenikih, temveč po spisku sumljivih oseb, ki so jih tajno vodila vojaška okrožja in vojni odseki pri tedanjih srezkih načelstvih.

Kajuh je odšel s skupino Šoštanjčanov, v kateri sta bila tudi prijatelja Janez Platzer in Tona Arzenšek. V Beograd so se pripeljali z jutranjim osebnim vlakom, v večernih urah istega dne pa so v živinskih vagonih nadaljevali pot proti Užiški Požegi. Kot druge, so tudi Šoštanjčane pričakali v Beogradu številni znanci. Kajuh, Platzerja in Arzenška je odpeljal na svoje stanovanje študent slikarstva Aladin Lanc. — Tudi nadaljnje potovanje ni bilo prijetno. Natlačeni so bili v živinskih vagonih brez klopi, mučna je bila vožnja v izredno mrzli noči, vagon je sicer ogrevala v sredini postavljena pečica, ki ga pa zaradi premajhne količine premoga ni mogla ogreti. Neposredno po tej noči je nastalo na vlaku drugo Kajuhovo sporočilo, datirano s 25. januarjem. Pismo je toliko bolj zanimivo, ker vsebuje nekaj podrobnosti, ki jih danes spomini taboriščnikov ne omenjajo. Tako sporoča, da gredo v Ivanjico, kjer bodo gradili železnico Ivanjica — Belo polje. Oficirski kader v taborišču bodo sestavljali aktivni orožniki oficirji, navaja pa tudi približno število vpoklicanih v transportu. Po njegovi sodbi jih je bilo približno tristo, z Arzenškom sta bila edina dijaka, Kajuh pa je bil med njimi najmlajši. Po izkušnjah starejših zapornikov komunistov so že med potjo izvolili iz svoje srede poseben odbor, ki naj bi skrbel za omiljenje trpljenja konfinirancev.

Pot od Užiške Požege do Ivanjice so nadaljevali s tovornjaki. V Ivanjici so se zadržali nekaj ur, potem pa peš prehodili pot v kako uro oddaljeno vasico Medurečje.

POETOM

Ne peti,
rjoveti
bi morali
v teh dneh,
poeti.
Kajti pesmi tihe
več ne ranijo sred;
ni ljudem za vzdih
ni jim do solza.
In zato, zato poeti
naših groznih dni,
poite,
kakor v boju bajoneti.
Skušajte
v ljudeh razvneti
ogenj,
ki jim v srcih tli...

V taborišču, sestavljalo ga je šestindvajset barak, se je zbralo približno šeststo Slovencev, Bošancev in Makedoncev. Kakor sledi iz Kajuhovega pisma, so jih razdelili po četah. Kajuha so dodelili v prvo četo delavskega bataljona, od Šaštanjčanov so bili v isti četi še Platzer in Stropnik. Drugi so bili Makedonci, po Kajuhovih besedah ljudje, ki so do tedaj prestali že po več let robije v Sremski Mitrovici.

Kljub težkim pogojem je bilo življenje v Medurečju po svoje pestro. Konfinirancev ga je uspelo izboljšati z izredno organizacijo družabnega življenja. Sami so si, na primer, organizirali ambulanto, v njej sta delala dr. Jože Potrč in še neki zdravnik iz Skopja. Vsaka četa je imela svojo kuhinjo. Uradno so jih imenovali delavske bataljone, vendar so konfiniranci odklanjali vsako fizično delo, ki ni bilo v zvezi z vzdrževanjem reda v samem taborišču. Razmere v taborišču opisujejo tudi drugi. Rudi Ilec jih opisuje takole: »Mi smo vojaki-radnici. Če ima kdo izmed logorašev čin, je vseeno, medtem ko se naše starešine vedejo in nastopajo proti nam kot predpostavljeni podoficirji in oficirji. Tako lahko ima logoraš čin narednika, vendar mora biti pokoren kaplarju. Za logoraše velja vojaška disciplina. Neki mladoletnik iz Savinjske doline, ki mu je brez dvoma tuj vojaški red, je bil radi nekega pisma, ki so ga prestregli na domači pošti in ga vrnili v našo komando, kaznovan s 15 dni zapore. Tudi naš Vurnik, ki se je sporekel s podnarednikom, je bil kaznovan. Na drugi strani pa ne priznavajo pravice vojaka, ker nas ne smatrajo za vojake, ampak taboriščnike.« Prve dni so navezovali medsebojne stike, hkrati pa začeli tudi že razmišljati, kako bi čas čim koristneje izrabili. Taborišče naj bi postala šola bližajoče se revolucije. S tem namenom so organizirali pestro družabno življenje s predavanji, prireditvami po ideološke in kulturnoprosvetne večere in s tem preprečili poskuse zatiranja napredne misli s strani taboriščnega vodstva. Kulturne prireditve so pripravljale vse narodnostne skupine, zastopane v taborišču. Pomena takega dela so se zavedali v polni meri in ker je zrastle iz lastnih potreb, so ga tudi cenili. »Naš logor prireja ob nedeljah prireditve na prostem,« pripoveduje o tem Rudi Ilec. »Program: pesmi, recitacije, hkrati prizori, makedonska, bosanska in slovenska srca podžiga enotnost v borbi za novo bodočnost. Ginjani smo ob pesmih Volge, Bilečanke, Medurečke itd. Ob večerih poslušamo predavanja, ki nam razjasnjujejo narodna vprašanja naših južnih bratov, kot je razjasnil Sperans narodno vprašanje Slovencev. Tako sem šele v logoru spoznal jasno, da so nas v gimnaziji zmotno poučevali.« Na take prireditve so ob nedeljah vabili tudi okoliško prebivalstvo. Od Slovencev je 1. februarja sodeloval na eni takih prireditve s kratkim pregledom slovenske književnosti Miško Kranjec. Predavanje, bilo je zelo poljudno, je trajalo kako uro, nakar je sledila debata. V to razvejano politično-prosvetno delo se je vključil tudi Kajuh in nastopil s svojimi pesmimi na dveh takih prireditvah, ne moremo pa ugotoviti, katere pesmi si je za to priložnost izbral. Po vsem znanem o njegovem leposlovnem delu bi domnevali, da je posegel v svoj revolucionarni pesniški repertoar, raztresen po številnih Slovenske mladine. Po pričevanju Nade Primožičeve, ki se spominja, da ji je Kajuh med okupacijo prebral v Letušu svoje pesmi, je pri komentiranju ene od njih pripovedoval, da je nastala v taborišču, da jo je tam recital in žel med poslušalci priznavajoče odobravanje, bi upravičevalnejše vsebine, zajete iz lastnih čustev in do-

IZ MEDUREČJA

I

Vojaška svetilka blede razvetljuje
barako.
Trudni tovariši legli so v svoja ležišča,
trudni od misli svobodnega vrišča,
ki napohnjuje jim žilico vsako.

Zaspali so vsi, le jaz še bedim
in mislim na tebe, ki vsa si z menoj,
čeprav ni rok tvojih ob meni nočoj,
rok belih in drobnih, ki jaz jih želim.

Veš, draga, težko nam je tukaj živeti,
tukaj smo med samo gorovje zajeti
in stražniki čuvajo nas z bajoneti.
Pri vas je življenje, tam bije se boj,
tam se borite za kruh, za obstoj,
delo je v vas, a pri nas nepokoj.

IZ MEDUREČJA

II

Zunaj je bajen večer
v mlakah se luna blešči,
reka šumljaje v dolino polzi,
v dolgih, lesenih barakah je mir.

Vsak se pomaknil je k luči in piše:
materi sin, ki ji z doma premlad je
odšel,
ženi delavec, ki z rova je semkaj
prišel,
sveča pa čudne podobe po stenah si
riše.

Živetij ostalih internirancev ter postal tako morda no sodili, da je v ta program vključil tudi pesmi nehoti njihov pesniški glasnik. Dnevnik, ki so ga izmenoma pisali Kajuh, Platzer in Arzenšek in vsebuje nekaj revolucionarnih pesmi, s katerimi so se tedaj menda prvič seznanili, pa hrani tudi dvoje pesmi, ki sta nastali izpod Kajuhovega peresa. To sta pesmi Iz Međurečja I, v kateri se je miselno naslonil na svojo pesem Pismo iz internata, objavljeno v aprilsko-majski številki Slovenske mladine 1940, leta in Iz Međurečja II, z že zaznavno osebno neposrednostjo, tako značilno za njegove pesmi v poznejšem času. V prvi na priljubljen način v obliki pisma posreduje svoje vtise in misli dekletu, druga je kratka, žal nedodelana skica. — Vsako privedite je v posebni točki zaključila agencija Bodice, ki je v vezani besedi obdelala tedanje politične dogodke doma, izvzeli pa niso niti lastnega taboriščnega življenja. Poslušalcem jih je z napevi posredoval Jože Babič, ki je skrajša te privedite pripravljaj, pozneje, po njegovem odhodu, pa Justin Ažman. Na voljo so imeli knjige Iljins, Gorkega, pa tudi posamezne številke Ljudske pravice.

Vzdušje taboriščnega življenja najprepričljiveje osvetljujejo že omenjeni dnevniški zapiski, ki so jih menjaje pisali Kajuh, Platzer in Arzenšek. Prvi zapis v dnevniku je nastal 28. januarja. Tega dne se dopoldanskega in popoldanskega zbora mnogi niso udeležili, kar je komanda taborišča mirno trpela. Istega dne so posamezne delegacije čet sporočile komandi taborišča zahtevo po ambulanti, kopalnici, straniščih, ležiščih, slamnjačah in dodatnih odejah. Dnevnik nadalje navaja izjavo nekega makedonskega srednješolca, da nočejo srednješolci nikakih ugodnosti in da so pripravljeni pomagati ostalim pri skupnem boju. Ker v dnevniku omenjenih besed ne komentirajo, menim, da so se tudi oni strinjali s tako odločitvijo. Izjava je morda v zvezi z govoricami, ki so že tedaj zajele taborišče, da bodo bivali v njem tri leta. Ker pa se je prav o slednjem spletla v taborišču vrsta govoric, bi sodili, da so bile vržene med konfinirance z določenim namenom. Podobna uganja zasledimo tudi v Ilčevem pismu: »Ker se očitno ne ve, kaj smo, ne vedo z nami kaj početi. Verjetno je, da bo kmalu kraj nejasnosti, ali nas aktivirajo kot delavski bataljon, kar je sicer tudi protizakonito ali pa bodo spremenili taborišče v ciline logorje. Znano pa je, da so se začele pod vplivom javnega mnjenja stvari spreminjati v prid konfinirancev še pred potekom osemnajstdnevni orožnih vaj. Po zapisku v dnevniku so izpustili prvega Slovence 7. februarja. Še več ugibanj jim je prinesel naslednji dan, ko je zapustilo taborišče pet ali šest tovarišev iz banjalškega vojnega okrožja, hkrati pa se je razširila novica o tem, da bodo izpustili tudi dvajset Slovencev. Beleške v

dnevniku pa niso točne, ker moremo iz Kajuhovih pisem razbrati, da so do 9. februarja, po šestnajst-dnevem bivanju v Međurečju, izpustiti približno trideset odstotkov vseh konfinirancev.

Vse kaže, da je skušal Kajuh taboriščno vodstvo prvič opozoriti na svoj protizakonit vpoklic, saj bi ga kot druge srednješolce zajel vpoklic šele v primeru vojne nevarnosti na zdravniškem pregledu, s tem da je dijak in še ni vojni obveznik. S prošnjami v Beograd za oprostitev pa so poskušali tudi njegovi tovariši.

Odpusti so se nadaljevali, kot so pričakovali, tudi v naslednjih dneh. Tako je 9. februarja odšlo iz prve čete spet pet tovarišev, med njimi trije iz njihove barake. Naslednje dopoldne je mnilo v pričakovanju novih odpustov. Med drugimi se je moral tega dne javiti komandi tudi Kajuh. Ker so ga spraševali po vojaški knjižici, so tovariši sklepali, da ga bodo odpustili. Tega dne so odpustili vse zdravnike, 13. februarja je odšlo iz Kajuhove barake naslednjih šest tovarišev, zaradi česar so se morali ostali preseliti v druge, ne popolnoma zasedene prostore. To noč je dežural Kajuh. Ker je bila baraka s 120 ljudmi prepolna, je odšel 14. februarja sobni starešina na raport s prošnjo, da se del stanovančev preseli. 14. februarja so odpustili vse tovariše iz veleškega vojnega okrožja. Zvečer pa je prišel v barako interniranec Mole s sporočilom, da odideta domov Kajuh in Arzenšek. Novica ju je morala kljub pripravljenosti in želji po povratku presenetiti. Da se prepričata o njeni resničnosti, sta odšla oba do četrtega komandirja. Razgovor z njim je odpuščal potrdil. Zaradi tega sta 15. februarja od jutra čakala na formalni vpoklic v pisarno. Ko so ju končno le poklicali, sta morala oddati uniformo in urediti druge formalnosti v zvezi z odhodom. Po sporočilu Mariji Medvedovi, na razglednici s pogledom na Ivanjico je Kajuh 16. februarja taborišče zapustil in hkrati sporočil, da jim bo o podobnosti kmalu sam poročal — Po potrdilu komande je preživel v Međurečju od 28. januarja do 15. februarja 1941, potrdilo pa se v celoti glasi:

UVERENJE

Za redova obveznika 1. čete 2. radnog bataljona Destovnik J. Karel, rodom iz Šoštana srez Sloven Gradec, banovine Dravske, koji je bijo u ovoj četi na vežbi od 28. januara 1941 god. do 15. februara 1941. god.

Imenovani je izdržao na vežbi 19 dana.

Zig:
1. četa 2. radnog bataljona br. 88
16. II. 1941 god.
Međurečje

Komandir kap. I. kl.
(podpis nečitljiv)

Prve dni marca je bil Kajuh v Mariboru. Zaradi poostrelega policijskega nadzorstva, kakršnemu je zapadel kot politični osumljenec, se je v družbenopolitičnem delu močno omejil, zadrževal se je predvsem v svojem mariborskem stanovanju in se intenzivno posvečal šoli. Prav v tem pa moremo iskati tudi vzrok za intenzivno literarno tvornost, saj je v razmeroma kratkem času napisal vrsto pesmi, kljub temu, da omenja sam v korespondenci le dve, vsebinsko med seboj močno različni. Prav ta različnost čustev in misli, ki karakterizirajo njegovo miselno vzdušje v tem času, trditev o namernem ne vključevanju celo podpirajo. Tako je nastala erotično zastirta pesem z rahlim socialnim nadihom. Dekle, dekle moje, v želji in potrebi po tovariški bližini. Druga, Poetom, ki jo prav tako omenja, pa je sinteza razmišljanja in že bogatih lastnih življenjskih izkušenj. Vzroke za njo moremo iskati tudi v razburkanih zunanje političnih in notranjepolitičnih dogodkih, ki so prav tedaj zajeli našo domovino in tako nehoti prisilili ljudstvo, da je začelo samo odločno razmišljati o svoji prihodnosti. Oboje, tako želja po bližini enako mislečega tovariša in jasno nakazana svetovno-nazorska koncepcija najmlajšega rodu, govori za postavljeno domnevo o vzrokih, ki so vplivali na njegovo takratno pesnikovanje. Ob njih moremo ugotoviti še to, da so prav iz tistih pobud izhajale osnove njegovega kulturnega poslanstva, v letih narodnoosvobodilnega boja.

Zmotno bi bilo misljenje, da je ravnodušno spremljal dogodke, ki so zajeli Evropo, se skrajša ustavljali ob mejah naše domovine, končno pa že pluskali tudi čezenj. Odmeve mračnih demonstracij 1941. leta, ki se jih je tudi sam udeleževal, zasledimo na straneh njegovega pisma, hkrati s kritičnim komentarjem dogodkov: »Tu v Mariboru so bile na dan upostavitve ogromne manifestacije in demonstracije, kakršnih še Maribor baje ni videl. Okrog 30.000 ljudi je demonstriralo in vzklikalo kralju in Jugoslaviji ter vpilo dol z nemčurji, smrt odpadnikom itd. Razbili so precej šip, pred konzulatom so silovito razgrajali in se drli: ne damo se itd. Prav tako so čisto podrl nogometno tribuno in kolibe poleg, last hitlerjanskega športnega kluba Rapid. Vse to seveda ne bi bilo slabo, če se za tem ne bi režala angleška reakcija in si oblizovala prste. Ljudstvo bi moralo v teh dneh, bolj kot kdajkoli poprej zahtevati mir in naslonev na SSSR, kajti le na ta način se bo moglo dokopati do svojih pravic.«

Dne 6. aprila 1941 je Nemčija napadla Jugoslavijo.

(Odlomek iz knjige: Emil Cesar:
Karl Destovnik-Kajuh: Zbrana dela)

(Pesmi objavljene med besedilom so iz zbirke Kajuhove predvojne poezije)

Benjamin Gracer

Človeku

V tebi je globina jezer,
v tebi je modrina neba,
v tebi so semena sonca,
v tebi je teža zemlje —
s tisočeriimi kriki rojstev.

Ti ne moreš poginiti
kot pes, ki se zadavi
na verigi iz ničel.

Ti se moraš prisesati na zemljo.
Moraš pognati korenine —
moraš,
moraš,
za vsako ceno
se moraš napiti sokov
in zadihati
skozi grude prsti.

Ne moreš drugače
v tej slepo izbrani danosti
s prerezenju popkovino
na kozmodromih prihodnosti.

Pastirji

Pastirji jezdijo oblake:
vsak dan bolj trudni
vsak dan bolj zgubljeni

Pot je dolga
Pot je neskončna

V glavah nosijo cilj
in pozabljajo
kje je bil start

O, strašna abstrakcija!

Daleč pod njimi
je zemlja steptana
od jalovih čred:
gluhih za grom v oblakih
slepih za pot med sončne trave —
zmožnih samo še spočenjati smrt

O, strašna abstrakcija!

Pastirji jezdijo oblake
Pastirji brez čred ...

Vojko Novak

Ujetost

Drsojoči koraki ječarjev — stvari odmevajo v tvojih hodnikih
čedalje glasneje prinašajo neodrešenost tvojim globinam
tvojemu načetemu upanju in hrepenenju neoplojene krvi
ti pa si zagrizel vase kjer najbolj kriči.
iz strahu da te svet ne bi odklenil
in v tvoje žile razplesal odprtost
in bi trave lizale tvoje meso v lepoto
ker v tebi bruha vulkan krivde
svoje lavasto poželenje po obsodbi
in hočeš biti zdaj zdaj kamen
da bi prevaril stvari in bi te pustile oditi
a te v tvojih ključavnicah že obračajo ključče
že prihajajo v tvoje odhaganje
že te v lačnih požirkih vklepajo medse

Pesmi

(Iz zbirke: Vatra i ništa)

Prijatelju popotniku

Skozi tuje srce pelje prava pot
Kdor drugače potuje se sreća s temo
O do kam bo žalosten prišel
Ta ki nima več kaj povedati
Zaman so učeni ognji iz visokega čela
Slepec ve za krajšo pot do jutra
In kraji nepremični kot upanje
Crkujejo svoje ime na njegovih ustih.

(Prevedel Benjamin Gracer)

Spremeni svojo pesem

Razgovor ki je vse zaobsegal
Je napravil prešušitvo. Spremeni svojo pesem!
Posel trgovanja duha strašnega pomorščaka:
Zelite da vam prodam svojo noč?

Prihaja resnica, veliko bo mrtvih,
Nova pobožnost je že izmiljena.
Ne okoristite se nikdar s svobodo
In boste svobodni: kri se je izpisala.

Nad krajem brezupanja sonce je večer;
Tu raste čudežni cvet glave: glavobol,
Sam sebi zadosten, odcepljen od sveta!
Tam se je od ljubezni umiralo ko se je ljubilo!

Spremeni svojo pesem. Ali bomo prenesli
Glasbo ko nas bo daroval čas,
Hitrost ki se vsemu roga
In cvet ki se mu je korenina priskutila!

(Prevedel Benjamin Gracer)

Morje za delavce

Medtem ko se v tvojih verzih dolgočasijo besede
brezupne in na smrt obsojene,
je to morje poema ki nima pomislekov.
Njene metafore so plovne, nevarne,
hrupne in ljubke, povsem fotogenične.
Morda bi jim ti vzela sol in bi jih napravil plitke

toda pred morjem si ti brez vrednosti.
Morje sebe s pesmijo proslavlja, nesramno in svobodno
se rima kakor hitro je mogoče,
četudi nevajeno sorodnosti zavoljo svoje nadarjenosti.
Njegove globine so pametnejše
od vseh tvojih aforizmov.

Morje ljubi ribiče ki ga skrivaj odnašajo polni ljubezni
in mornarje ki koristijo nevarnosti kar jim ponuja
dokler ne zaidejo in potem
Morje ne ljubi tistih ki mu dvorijo
kakor svoji lastni pameti počasi in oprezno.
Morje, če ljubi, ljubi delavce na dopustu
ki tri noči ne spijo predno pridejo do morja;
a ko pridejo, porečejo: »naše lepo morje«,
pohite da porjave in da se vrnejo na domove.

(Prevedel Benjamin Gracer)

Obramba domovine

V srcu ljubezen močnejša od smrti
V glavi misel večja od glave
Tudi to je obramba domovine
Strašni so vojščaki pod zemljo,
vojaki obrambe,

Zaloga moči pripravljena če živi
klonejo

Tudi to je obramba domovine
Velika beseda ne iz srca ne iz glave
Temveč iz prsti kakor bilka ali cvet
Raste, tudi to je obramba domovine

Namučeno zrno misli cvet
Dan misli sonce

Tudi to je obramba domovine

Kolikor je zemlja za nami
Toliko je moči v nas

Tudi to je obramba domovine
(Prevedel Benjamin Gracer)

Hvalnica svetu

Ne zapuščaj me svet
Ne odleti naivna lastovka

Ne ranite zemlje
Ne dotikajte se neba
Ne napravite nič hudega vodi
Neprite me z ognjem

Pustite me da korakam
Proti sebi kot proti svojemu cilju

Pustite me da pojem vodi
Da pojem zemlji

In ptici ki živi od zraka
Glas moj napet kakor živec

Pustite me da pojem
Dokler je ogenj v meni
Morda se bomo nekoč lahko
Tistega kar rečemo dotaknili z rokami

Ne zapuščaj me svet
Ne odleti naivna lastovka

(Prevedel Benjamin Gracer)

Dokler boš pel

Dokler boš pel kdo bo
Tvoje breme nosil
Medtem ko edini kljubuješ
Siromaštvu jasnosti

Naproti jedkemu sadju
In zasmehljivi rosi
Dokler boš pel kdo bo
Tvoje breme nosil

Potuj poj kljubuj
Samo pesem te je željna
In noč se s tabo ponaša
Toda dokler poješ kdo bo
Tvoje breme nosil.

(Prevedel Benjamin Gracer)

Sovražnika

Oba sta zviška gledala na bajtarje in siromake, a zdaj ju že dolgo ni več med živimi. Od zadnje vojne ne. Ne Rebrovca, ne Košutnika. In če bi še živela, bi jima njuno srečanje ne delalo več hude krvi in ju izživalo na zmerjanje, kakor je izživalo zadnja gospodarja in vse ostale njune prednike. Hiši sta si bili vedno v laseh. Rebrovčeva je stala na majhni, polici podobni ravnici na severni strani velikega, hrbtu mršavega konja podobnega Rebra, po katerem je dobila hiša ime, in odkoder se je videlo daleč po dolini. Ponoči je bilo opaziti celo luči Ljubijane. Po tem golem, podolgovatem robu, kjer je rasla gosta, nevelika, a dobra trava, je bila speljana meja. Na južni strani, čisto pri dnu senožeti, tam kjer se je pričel vso okolico obdajajoči gosto zaraščeni smrekov in bukov gozd, je stala ponosna Košutnikova domačija. Poševne njive okoli obeh hiš in še bolj strme senožeti nad njimi, so bile prava oaza sredi obširnih in temnih gozdov. Uro hoda naokrog ni bilo nobenega sosedu in če bi Košutnika in Rebrovca ne sllila na to dva kilometra dolga meja na Rebru, se tudi onadva ne bi srečala drugače, kakor včasih v gostilni spodaj v Koritih, na pogrebih ali ob tistih svetkih, ko sta sli družini v cerkev. A to bi bilo rel je poredko, ker je bil Košutnik razvpit brezverec in tudi v gostilni ni zahajal. Zato pa je bil strasten divji lovec. Kadar je nad Pečmi presekal gluho nočno tišino rezek pok, se je nespečna Rebrovka v svoji čumnati vedno zbudila in drignila moža:

»Aleš! Aleš! Si slišal? ... Košutnik je spet nad srnjak!«

A dokazati mu tega ni mogel nihče. Se dokler je bil mlad, so se v hiši večkrat oglašali žandarji in brskali po njej, a nikjer niso našli sledi o lovu. Nekega jutra pa bi se kmalu ujel. S srnjakom na hrbtu je skoraj hkrati z žandarji stopil v hišo, k sreči on nekaj hipov prej in pri zadnjih durih, kjer je bil takoj za hišo gozd. Hitro sta si z ženo namignila. Zakoračil je v izbo, k zibelki. Žena se je sklonila, vzela v naročje malega Ceneta, mož pa je na njegovo mesto hitro položil srnjaka in ga pokrill tudi čez glavo. Ko so žandarji vstopili, je gospodar že sekal drva. Sprejela jih je gospodinja, sedeč ob zibelki s Cenetom na rokah. Z nogo je poganjala zibel. Žandarji so po pozdravih začeli izpraševati, ona pa je položila na usta prst, tiho jih proseč:

»Ravnokar je zaspal. Ali ste tako dobri, pa stopimo v kuhinjo?«

Andrej Košutnik pa pa je sekal počasi in trdo naprej in čeprav brez posluha brundal predse tisto svojo »Ljubica moja ...«

Tudi njega so začeli spraševati. A on:

»Kaj pravite? Mh? nič ne slišim!« ter mimogrede z levico zviljal uho, kakor bi se mučil in poskušal ujeti vsaj nekaj žandarjevih besed. Tako žandarji tudi to pot niso nič opravili.

Od takrat je bil Košutnik »gluh.« Gluh za vse, le za ženo ne. In še za nekoga ne. Kadar je v Pečeh ali nad Peteljinkom zabeval srnjak, ga je slišal tudi če je že trdno spal. Se te noči je odšel ponj. Tako v hiši nikoli ni manjkalo mesnine. Celo z ženo se je »skregal« in se preselil s posteljo v kamro. Ona zato nikoli ni »nič vedela« o njegovih nočnih pohodih. Z leti je veljal med ljudmi za čudaka. Zato so ga pustili v miru. In ker je bil tudi precej skop, ljudje niso radi zahajali k nje-mu.

Med njim in Rebrovcem pa ni bilo miru. Nihče sosedov ni vedel, od kdaj to sovrašтво. To se je prenašalo iz roda v rod. Eden glavnih vzrokov je bila gotovo meja. O tem so pričali na gosto postavljeni kamniti mejniki in zabiti kolci na Rebru. Prav od tam, z najvišje točke, se je videlo v kuhinji obeh hiš. Kadar se je Rebrovec, ki je imel nad seboj tisto nadlogo, da je večkrat in globoko pogledal v kozarec, napil, je dostikrat hodil zgoraj po meji in včasih nalašč stopil na Košutnikovo stran. Če je bil sosed le doma, ga je to tako razkurilo, da se je tudi od pognal tja gor. Potem sta vpila, mahala z rokami, si grozila in naštevala grehe treh rodov nazaj. Posebno Rebrovec je znal biti pikar:

»Čudno, da tudi ne oslepiš, he, he! Potem bi imeli tudi srnjaki in zajci mir pred tabo!«

Ob takih prilikah se je Košutnik težko vzdržal. Zato raje ni hodil čisto na vrh roba.

Ko je nekoč na njegovo stran spet stopila Rebrovčeva kokaš, se je prikradel s krepelom v roki čisto blizu do nje in jo meni nič, tebi nič ubil. Iz tega je nastala dolgoletna tožba in sovrašтво se je poglobilo še za en seženj. V gozdovih obeh gospodarjev so zapele sekire, da sta odrajtala advokatom in sodniji. Posihmal so padale kokiši na obeh straneh, žene so bile večkrat objokane, Košutnik se je moral še bolj paziti, ker so ga žandarji vse večkrat nadlegovali.

Rebrovec je neprestano mislil, kako bi prišel sosedu do živega. Spet se je bližala košnja. Za take dni sta oba najemala. Rebrovec jih je dobil vedno zlahka, ker je bilo znano, da je

(Nadaljevanje na 13. strani)

Srbski pesnik Branko Miljković se je rodil 1934, umrl 1961
Pe-niške zbirke: Uzalud je budim (1957), Smrću protiv smrti (zbirka domoljubnih verzov) skupaj z Blaženi Šćepanovićem (1959), Poreklo nade (1960), Vatra i ništa (1960). Prevajal je rusko in francosko poezijo. Ko je bil še živ, so ga že imenovali za »princa pesnikov mlajše (srbske) generacije«.

● prevodna književnost ● prevodna književnost ● prevodna k

Pesmi

1
Zgoščenost dolgočasja
se razpenja in obeša
tvoj glas je zvon samote
sirota je ulica in prah
tvoja levica so izčrpanost bede
ciroznost ljubezni in preminulih
amorfnih občutij
ti ne da vstopati
in prestopati in prisluškovati
na prsa mrežnic lastnih oči.

puščice so smer zvezdne globine
puščice so palete in vetrovi
in govorjenje in otepanje
starinarne in esejev
z zobmi se jih oprimeš
in skleneš prste na nogah
v pobožno predmolitev

2
Pogled na nitasto predmestje
je odprt s tretjega okna
vse kar je razsekano in razbito
leži in molči razielešeno
vse kar je izgovorjeno hiti
opirajoč se na vrtljive noge
in je obrobjeno s črnim
žametom lebdečega somraka
tvoj čas te pelje spat
tvoja noč te budi k časčenju dneva.

Reka naplavi umazane žoge
in odslužene ali
predčasno upokojene tramove
reka nese in jo ljubiš
reka nese in jo pljuješ
kar je približno isto
vzajemno se raziskujeta
in objokujeta svojo neskladnost

3
potapljaš se vanjo
na mestu kjer
ti gladina lomi pogled
na sredi očesa in ti
izpodkopava obeliske vogalov
in tročrtja brezsrčnosti
tema se gosti in mesi
v nekakšno notranje zatišje
v boben iz gostotkanih preprog
v limanice možganskih prekatov

stopiš na čaj in mimogrede
zamenjaš klimo in
mimogrede se preobuješ
in mimogrede obešaš zemljevid
in svojemu sogovorniku
nastrgaš črevo in
mimogrede izkoristiš mimogrede

4
Svetloba je priplula
sredi dneva in obstala
skozi špalir vejevja
koraka poročna noč šmarnc
in gasilske čelade z brizgalno
mučiš se s stavkajočim stolom
nekdo tu nudi sveženj bankovcev
brskajoč po notesu
in čisti krušno peč pepela
stojiš kot izprašan zardel otrok

naoknice so tolkle dolgo v noč
a saj ne več več spiš
morda so te opili
ali pa pobelili zrkla
kot žlahtno blago v kičasto kravato
nizke gumarice in mleko
v kapucah zatohlih škornjev

5
Danes ni odprta njihova čumnata
in zastarele copate in limonada
vejevje se sklana k tebi
in začrtuje v tvojo dušo
orbite devetih planetov in sadov
brezmejne časovne zaprtosti
obežalniki z belimi glavicami
radiatorji z devetimi rebri

in oblačila in baretke in les
in visoki oprijeti ovratniki

kar je bilo ljubje je mošt
v trebuhih mravljincev
in temno svetlikajoči se pokrovi krst
njihovih kolenskih nog
čelade so ti namesto očal
razvežani polotoki in zalivi duše
kot sled bele krede v blatu.

6
prišel si na porečje
ko so ti odsirani tonaile
si nekaj momentov manj govoril
morda bi ti še glasilke
prešili in ti dali povodoc
na vsaki drugi keramiki
je močna pomenljiva figura
in na vsaki je odsev druge
brez vsebovanega trpotca
in vrtnic pred razcvetom.

drobni žeblički držijo mrtvaški prt
in tekson in kovinske folije
ki bodo razelektrile tvojo smrt
po grapah je sopuh megle
in sluh brzic se zdi da teče navzgor
doli ni nikoli teteničnih krčev
in omlete mažejo s skuto
Cohaš se s čopičasto plesnijo

7
prerasla je meje vrta
in se naselila na žgancih
drobtine in zrna in sprinki
in kašasta brozga sibirskega blata
zamolklo in valujoče brenčanje
in poln zvezek zgodovine in
kapljice se iskrijo in svetlikajo
po dežju na pomladnih brstičih
kot greh in kesanje in pokora

jeseni si v potoku grabil pod skale
ne veš točno za čim
tedaj je bil neugoden čas
pravzaprav je vse bežalo mimo
skozi krtino in pri zadnjih vratih ven
in stal si kot razpihan disk
kot izlizan cilj svojih iskanj

8
Dim je vstal iz votlega vetra
in raztepeno mehkih pernic
in ogenj je zasmodil puh
in nakodrane pereške
a voda so solze in tekočina
in solze so nekaj več kot voda
vsaj drug pomen imajo
mokra vrbova dupla v katerih
gnezdi mah in krastače
so kažipotni otokov v močvirju

morda računaš na relativnost
in absolutno verjetnost verjetnosti
na medene tulipane
ali na božjo previdnost
vse skupaj se poje in
izloči neprebavljeno v sode
med sadove in jajca

9
Kuhane pleteže precediš
in izpiješ v dobri nadi
z lučjo v zavesti
in s sladko glasbo v spominu
mehansko je ljubezen vzvod
iz debela sočnega drevesa
korenine pa so višji cilj
počasane nedotakljivosti
na področju modelarstva sveta
in njegovega vizualnega bistva

kar je zate telo je zanje
modrina nad gorami
ali neiztrohnjena beseda
v neizgorljivem olju časa
gori v svetlobi tvojih oči
greje v ognju tvoje duše
na svet si prišel kot iztrebek
s sveta boš šel kot gnoj.

(Nadaljevanje z 12. strani)

dobrih rok, da daje močne in dobre malice in tudi žejnih ljude
ni pušcal. Pri obeh hišah so začeli istega dne. Z ene in
druge strani so jo zarezali po Rebru proti vrhu. Prvi je priko-
sil do meje Rebrovc. In ko se je njegova visoka in močna po-
stava razkoračila ustavila pri mejnikih, je močno zavriskal.
Ni si mogel kaj, da ne bi podražil sosedovih koscev pod
njim, ki so se upognjeni in počasi zajedali proti vrhu:

»Pridni pa ste, pridni. Košutnik vas gotovo hrani s samimi
ocvirki!«

»To pa to«, se je oglasil Jernejev Tonač, ki je vedno hodil
po dnuh. Hrani nas pa, hrani! Pa še kako! Ko bomo prilze-
li na vrh, boš lahko videl skozi nas!«

Košutnikovi kosci so bili vedno lačni.
In medtem je Rebrovka na vrhu pogrnila po tleh rjuho,
kosci so polegali po njej in začeli malcati. Leže so zbadali Ko-
šutnika in njegove pognagače, dokler jim Rebrovc ni ponudil:

»Če se zdaj obrnete na mojo stran, vam dam kovača na
dan več, kakor tale vaš »dobrotnik«. Tudi lačni in žejni ne
boste. To vam obljubim!«

In glej! Vsi štirje so vrgli kose čez rame, se dokopali na
vrh in prisledli k Rebrovcem smosekom.

Od tedaj nihče več ni smel Košutniku spomniti sosedovega
imena...

Pri Rebrovcu so zrasli trije postavni sinovi in ena hčerka.
Košutnik je imel le Ceneta in hčerko Katico. Ceneta trdo
kmetovanje v hribih ni veselilo in ko mu je komaj pognal pr-
vi mah, se je izgubil v svet. Sele po nekaj letih se je oglasil,
zdaj tovarniški delavec. Nevidne, a silne srčne korenine so
medtem pognale tako, da se je iz njih razrasla skrta in pre,
ganjana ljubezen med brhko, kipečo Katico in Rebrovcem
Nacetom, najstarejšim Aleševim sinom, ki ga je oče priprav-
ljal za dom. Delo pa je bilo slej ko prej težko. Kruha jim
sicer ni primanjkovalo, a bil je trd in črn, kakor je po vseh
hrbovskih kmetijah. Tudi sovraštvo med hišama se ni zmaj-
šalo.

Tiste pomladi so se po deželi razlili zeleni valovi nemških
grabežljivcev. To sta občutila tudi sosed. Kaj ne bi. A tudi
Rebrovcovi sinovi so se izgubili v ujetništvu. Le najmlajši se
je kmalu vrnil. In nekega dne so hiše spet obiskali žandarji.

Toda ti so govorili tuj, nemški jezik. Če sta sosed prejšnjim
tožila drug drugega, sta jih zdaj samo temno gledala, rekla
pa nič. Čez nekaj dni sta dobila pozive. Tam so stala neka
nova, spačena imena Koschutnig. In prav tega dne je pri Ko-
šutniku zalajal pes. Divje se je trgaj z verige, dokler ni vstopil
njihov Cene. A ne sam. Za njim se je pokazal dolg, brkat
možakar, srednjih let in prijaznih oči. Domači so nenapove-
dana gosta debelo pogledali.

»Kaj pa je vaju prignalo sem gor v tem čudnem času?«

»Prav ta čudni čas!«

Cenetov spremljevalec jim je bil neznan. Zato so ga še bolj
zavzeto poslušali, ko mu je beseda tekla gladko. Zivo je zama-
hoval z rokami in jim po domače razkladal, kaj hočejo v
naši deželi Nemci, okupatorji.

»Ja. Če so tu, so pač tu! Kaj jim moremo?« je na koncu
neznančevega govorjenja skomignil z rameni Košutnik.

Cene in njegov brkati prijatelj sta se spogledala in spet je
poprijel neznanec:

»Res je. Nič posebnega se na storiti. Nekaj malega pa bi še
jutri zvečer lahko!«

Radovednost domačih se je zdaj podvojila, neznančeve
svetle oči pa so skakale od obraza do obraza. Nadaljeval je:
»Pojutrišnjem bo Prvi maj, naš, delavski praznik. Nemce
bi prav gotovo jezilo, če bi ga mi praznovali po svoje. Z roba
tu zgoraj nad vami je odlični razgled po vsej dolini. Če bi
tam zgoraj zakurili kres, bi njegova svetloba in njegove iskre
posvetile v mnoga srca po vaseh in mestih pod vami. Nemcem
pa bi povedalo tudi marsikaj!«

Domači so se spogledali in začeli odkimavati z glavami.
Vendar je bilo že tako, da jih je prepovedan sad vedno zelo
privlačil. To je bistri neznanec brž opazil, zato še ni odnehal.
In imel je v zalogi toliko prepričljivih besedi, da so mu začeli
popuščati. Ko je pritegnil še Ceneta, so bili pregnani še
zadnji pomisleki. Zdaj, ko je bilo že vse skoraj sklenjeno, se
je Košutnik, ki je nocoj vse dobro slišal, spomnil:

»Nič ne bo iz tega. Če naredimo kres na Rebru, bodo s
tistim one za robom, spet sitnosti. Ne, jaz se v to ne bom
mešal. Kot na dlani bi bilo, kdo je imel prste zraven!«

»Kakšen pa je tisti vaš sosed, oné, kakor mu pravite?«

Brkacu se je videlo, da se je nečesa domislil. Cene mu je
skrivaj pomežiknil. Košutnik je izkoristil priložnost, da je
spet enkrat pred nekom lahko usekal po Rebrovcu:

»Tak, da bi se zapisal samemu hudlču, samo če bi vedel,
da bi mi s tem lahko škodoval. Poznam ga, hudobneža.«

Nazadnje so se vendar zmenili, da se bodo drugi večer ob
osmih sešli pri samotni smreki vrh Rebra. Pogledali bodo če
je pripravno za kres še kakšno drugo mesto.

Se te noči je zalajal tudi Rebrovc pes. Cene je sicer
prespal doma, a brkati dolg in tudi Alešu ni dal miru. Ta ga
je navidezno že poznal, ker je vsako leto mimo Rebrovcove
kmetije hodil v hribe.

Aleš je bil hitrejših misli in dejanj kot njegov sosed. Tudi
on je obljubil, da pride drugega večera ob osmih k tisti sa-
motni, košati smreki.

(Nadaljevanje na 14. strani)

»Tako bom poleg Nemcem, ponagajal še sosedu. Ta je živ hudohec. Pazl in in ogibaj se ga! Ti ga ne poznaš!«

Črni neznanec Alešu ni nič omenil o tem, kako je opravil pri Košutniku. Zda je bil tudi on radoveden, kako se bo razraslo vse skupaj. Strastno sovraštvo sosedov ga je sicer plašilo. A Nemci v dolini, razsodni Cene in to, da sta oba kmeta rojena garača, da ne vesta, zakaj se pravzaprav sovraštva, da nihče nima rad zelenih prihajačev, to mu je vplivalo upe na uspeh in celo v poravnavo že tako zarjavelega sovraštva.

Iz cerkve Sv. Jurija v Koritih se je iz tilhe doline prebil glas močno doneče ure. Lučke po dolini so migljale čez in čez in zvezde na umitem nebu so izgledale kakor številne, drobne sestrice raztresenim lučem po ravnini. Ob košati smreki na Rebru sta čopela neznanec in Cene. Smreka je rasla prav na mejli. Bila je že stara, debela, da je en sam človek ni mogel objeti. Če ne bi bila tako zajetna, bi jo kdo od sosedov gotovo že posekal, a sta oba od tožbe sem vedela, da bi prišla predraga. Zato je ponosno stala, dopoldne metala senco na Rebrovčevo, popoldne pa na Košutnikovo stran in prav zato, ker je bila tako mogočna, je vedno oba opozarjala, da je močnejša od njiju, last obeh in nikogar. Kadar bo padla, bo oplazila tistega, ki se jo bo drznil zvrniti.

»Prav od tukaj bi se kres videl najdelj!« je šepetaje spregovoril neznanec.

Cene mu je pritrtil in mu začel na kratko pripovedovati o raznih zanimivih, a neplodnih sporih s sosedom:

»Če bi tole košato drevo moglo govoriti o vsem, kar se je zgodilo na tem robu, bi se gotovo od žalosti in sramote začelo sušiti!«

Iz teme se je utrgala dolga Aleševa senca. Cene se je umaknil. Komaj je Rebrovci prisedel k črnemu prijatelju, se je z druge strani zadrlano iz teme izvil Košutnik. Pod smreko je bilo še temneje kakor na prostem in ker je Rebrovci sedel, ga je sosed spoznal šele, ko je tudi on sedel na eno od korenin.

Oba sosedu sta zdaj naenkrat in sovražno zaklela. Cene in črni brkač sta čakala, kaj bo. Nekaj časa sta čakala, kaj bo. Nekaj časa so vsi molčali, a nič se ni zgodilo. Vsi so vedno obsedeli pod smreko. Vsaka beseda o pomirjenju bi bila odveč, saj sta stara sovražnika z lahkoto videla in čutila, da Nemce sovražita mnogo bolj, kakor drug drugega. Mar naj se hodita tožari k tujcem?! Njun spor je njuna reč. Desetletja staro sovraštvo je v njima sicer utripalo, se zaletavalo in gorelo, a nekje sredi njune notranjosti so se njegove korenine trgale in slabele. Brez besed sta bolj s skritimi čustvi kot z umom dojel, da so korenine, ti tleče v zemlji, mnogo globlje in močnejše in da so prav zaradi teh robov in gozdov neumljive, da so zarile prav vanje. Oba sta se potihlo jezila na črnega brkača, a mu istočasno nemo in po svoje odpuščala potegavščino.

»Si ga videl, kako je pameten!« je govoril Rebrovci njegov dobri, notranji svetovalec.

»Od hudiča vztrajen, dober in korajžen je ta črnuh!« je obračunal s seboj Košutnik in počasi trgaj redke bilke, ki so poganjale ob koreninah.

Ni bilo videti, da se je kaj zgodilo. A sosedu sta se že odločila. Brez besed, kar tako, sede in tilho in v nekaj trenutkih. Njuna notranjost je bila kot zorana njlva in črni orač je to čutil. Če se ni nihče dvignil in odšel, se pač strinja. Mar so res morali priti ti nevarni zelenci, da ju je srečala pamet!? Morda res!?

In besede potem? Bile so kratke, jasne, besede mož, ki so ljubili bolj, kakor sovražili. A tudi sovražili zato, ker so močno ljubili. Toda, o starem sovraštvu ju je bilo sram govoriti. Ob tem novem, ki sta ga čutila nasproti predrznim tujcem, sta šele doumevala globlino vsega. Drugega popoldneva so od vsake hiše po trije prišli na Rebro. Vsi naenkrat. Malo so govorili, zato več delali. Gospodarja sta strokovnjaško ogledala smrekovega samotarja, pod katerim so sedeli sinoči. To bo kres. Potem so začeli vlačiti skupaj hosto in obložili smreko visoko, do vej. Komaj se je znočil, so ta velki kres zažgali. Ožarjenih obrazov so strmeli v ogenj. Plamen je veselo obliznil suhljad in se že začel oprijemati smolnatega debela in košatih vej ko so podobni ogjeni jeziki spregovorili tudi na bregovih na drugi strani pokrajine. Toda tako visokega, tako mogočnega plamena ni bilo nikjer. Ko so zublji zajeli tudi vrh, je bilo tako svetlo, da se je videla Reber in obe hiši pod njim. Takrat so se sosedje prvič, kar pomnilo, lepo poslovili in se počasnih korakov spustili vsak k svojemu domu. Lahen vetrič je raznašal svetle iskre in ko je zmanjkalo tudi teh, je bilo spet vse mirno in temno...

Drugi dan so na vrhu našli samo še kup pepela in sredi njega ogoret, močan štor.

Naslednje poletje je bila tudi Košutnikova hiša upepeljena. V njej je zoglenel gospodar s strelom v hrbtu in z njim ranjeni partizan, Rebrovčev Nac, ki se je zdravil v njegovi hiši.

Leto dni po vojni je smreka nad plazom ubila še Rebrovca, ki se je živ vrnil iz pregnanstva. Iz Košutnikovega pogorišča se je dvignil nov dom, v obeh hišah pa raste kopica otrok, ki se ob lepem vremenu igrajo najraje na Rebru. Pred vsakim prvim majem pa se s tistega slemena zasveti mogočen kres...

Marija Mencinger

Zaradi opice

Včeraj si je v lijak natočila vode in po njej pisala velike črke, a majhne besede.

Prišel je mimo on, ki sploh ne ve, kdo je.

Ko je rekla, da piše v vodo zato, da ji ne bi opice vsega razcefrale, se je le začel smejati in rekel, da to niso opice, ampak kože, ki so manj kot krave.

Štiri pesmi

1.

Nekoč mi boš moral kupiti tisti veliki klobuk, da bova vanj stlačila vse najine spomine, ki sva jih sejala vsak na svojem koncu tivade, če boš hotel, da bova skupaj zobala najine pesmi.

2.

Z nizkimi črnimi škornji sva čofotala po velikih lužah nesmisla in med členke prstov lovila deževne kaplje, ki so nama polzele po nosu. Kot razburkani valovi nama je luža pljuskala za nogavice, ki sva jih pozabila doma.

3.

Se še spominjaš tistega dne? Vstopila sva v avtobus, ki je peljal skozi puščavo. In prav nič čudno se ti ni zdelo, ko sva srečavala čudne popotnike.

....

...

In ob vsem tem si ostal lepo ravnodušen.

Kako le moreš?

Niti pokvarjena dedova ura te ne gane!

4.

Vedno te je dražilo, če sem pokala s prsti in si grizla nohte. Čudno? Vsega si me namreč ti naučil. Ti si pokal z besedami, jaz s prsti. Ti si grizel dejanja, jaz nohte... In sedaj me sprašuješ, zakaj pokam s prsti in si grizem nohte.

Leda Stocca

Čakam

Čakam s svečo v roki, moja želja plava, še ni prišla.

V prvi roki življenje držim, v drugi nič.

Prazna je.

Zato imaš ti tri roke.

Noč

Skoljko sem držala, nisem je videla, noč je bila.

Ribo sem držala, videla sem jo, dan je bil.

Tebe sem objemala, nisem te videla, dan je bil, a zame večna noč.

Zdenko Mežek

Jesensko jutro

V siju jutra, zarje zlate; iz nje rodil se nov je dan, na nebu jasnem lastovk jate v vetru selijo se stran.

Poslednjič morda zdaj letijo nad svojim rodnim gnezdecem tja, koder sončni žarki spijo, podobne sončnim jezdecem.

Jelka Košir

Ničesar novega

Vse je tako ničevo, tako izrabljeno, tako staro in poznano kot stavec, ki ga srečaš na cesti vsak dan, ki gre mimo, tujec, brez besede, a nekega dne, to ni važno, ali sije sonce ali ne (tudi to je že izrabljeno) naključno sedeš na avtobus prav k njemu in tisti zatohli zadah, ki ga ujameš, te opomni, da je tudi on iz istega rodu živali — kot ti.

Oda jezerni zvezi

Ti, še tujec pred trenutkom teman in skrit, prahu komet, blesteč zdaj v siju nepoznanem!

V jezerni dolini, kdo bi vedel, obuja se življenje, le za danes.

In dokler ne otemni ta zvezda, bom blesk njen v prste zaklenila!

Kralj si danes, a vsi so morali močnejšemu kloniti.

Dotlej te ljubim, mar mi ni ničesar, do zatona v tebi bom ostala!

Mojca Sitar

Mama

Nekoč sedela tukaj si in pela mi uspavanko

Nekoč sedela tukaj si in pravila mi pravljico

In tvoja drobna deklica zaprla sem oči

Zdaj je že daleč daleč to in vse kar je bilo lepó je le spomin

Odšel si...

Odšel si in me pustil z rano v srcu samo

in zdaj vsak dan je drugemu enak

zasije sonce pa ga že prekrije velik siv oblak

Ivan Fekonja

Naše življenje

Življenje hiti. Hiti svojo pot. Brez počitka hiti brzi pod vodó kakor mlinsko kolo.

Pa ni mlinsko koló. Voda je, ki čezenj izza jezov hrumi in kolo vrti.

A če je ni, kolo obstoji tiho in nemo kot smrt. Mojca Sitar

Drago Bahun

Iskati

Kmalu bom ugasnil svečo, to vem sam, in takrat se bodo ljudje igrali igre na pesku, slikali bodo portrete otrok, ki šele pridejo na svet, in promet v mestu bo zastal, raje so slepe miši.

Ko pogledam v naravo vidim, kako hitro se vse spremeni in koliko pisem sem že prebral odkar je zadnjič deževalo.

A vendar še vedno iščem človeka z belimi besedami, ki sem ga srečal, ko je razbijal po moji sobi. In mislil sem, da išče večerajšnji dan, vendar iskal je prihodnost.

Vprašal bi ga, koliko živali je pobil, koliko psov je nahranil s kostmi, ki jih je našel v sobi, a teden je že dolg, ne bom ga še našel.

Veliko ulic vidim v tej hiši, vse so temne, ozke.

Koliko življenj bi potreboval da bi jih pregledal do zadnjega kota?

Svet, ki se topi

In svet se bo podrl od tega hrupa, in koliko je ljudi ki trepetajo pred prihodnostjo, koliko stekla imajo v želodcu in sploh ne vedo, da je še neka žival še živa?

Le včasih se stopi sonce, sedaj se gotovo bo, in trava bo vžgana krasila parke mest, jokali bodo, ker bodo izgubili pomlad, ker bo potok postal črna mlaka.

In kdaj bo to?

Vse to že traja, dolgo časa, koliko strupa sem že požrl, a vse gre počasi, počasi, kakor da uživa višja sila v tem trpljenju.

Tudi tista živa stvar?

Vsekakor se ji cedijo sline ob pogledu name, da bi popila kri, a kaj ko krvi ni več, ni več življenja.

● za naše najmlajše bralce ● za naše najmlajše bralce ● za naše najmlajše bralce ● za naše najmlajše bralce

Črtomir Šinkovec

Otroci se igrajo

Hojla — igral Nas je pet, mi otroci in pa ded.

Kdo bo miška? Kdo bo muc? Jur sosedov, naš Štefuc.

Miška ci-ci, teci! Prav! Mucek, teci, mrmrjav!

Miška teče, muc za njo, kar naravnost za drevo, od drevesa do kopriv — joj, to peče — kdo je kriv?

Miška šepa, muc krevlja, ta je lepa — ha, ha, ha!

Svatba v Tihem dolu

Za zelenim Tihim dolom prirede gozdov občani svatovanje pod topolom. Od občanov kdo so zbrani?

Tisoč ptičkov! Od kraljičkov in kalinov vse do srak, prišli so s sedmerih gričkov, kakor živ, pojoč oblak: k mizam sedli, se gostili, peli si, na zdravje pili.

Kdor ni vabljen bil v gosti, sline naj doma cedi!

Oča čuk in mati sova, striček polh in boter jež, tičnemiš nekje iz rova — tu družbo z njimi pač ne greš! Tu je medved, ta neroda, jazbec, nočni potepuh, vepra pa je sama škoda, volk je prvi požeruh.

Če na svatbo jo primaha zvitorepa rvava snaha, sama pila bi in jela, sebi dober tek žetela.

Tonca

Tonca danes ni zbudila srečonosa kukavica, Tonca danes je budila ptica prepelica.

»Spi, le spi še petpedil!« Tonca pa je spala, v sanjah je, ko v barčici, k soncu se peljala.

Nič ni slišala, da račke k vodi so racale, da so umivale se mačke, vse se počesale.

Da petelin jutranjico je odpel na lesi; da je škorec dolgo klical: »Tonca, kje si, kje si?«

In utihne prepelica — Tonca brž zazeha; sonca polna je gorica, škorec pa ne neha:

»Tonca, glej se v ogledalu!« drobno ji zapoje. Regajo ji žabe v kalu pesmico po svoje:

»Rega-rega! — za dva lonca vode že imamo in zaspancem, kot je Tonca, piskerček jo damo!«

Vrabec

Na strašilu sredi njiv se spodreca vrabec Cív, se spodreca, počehlja, kot zdravnik nam začeblija!

»Sonce, moje je ognjišče, polje, njive so skladišče; tu je zrnje, tam zelišče, pa potoček — kopališče in če komu ni kaj prav, ščepec zajblja mu bom dal, čaj iz kumne in trpotca, iz kamilic in rmana in iz brinja in kopriv: kdor je mrtev, spet bo živ, spet bo živ in spet bo zdrav! Živ-žav, živ-žav!

Koklja

Naša koklja, špikljašpoklja, je zares gospa: kokodajca, nese jajca, jajca, da, ha, ha!

Ze aprila je zvalila piščetov deset: tri fantine — petelime, sedem pišk-deklet.

To smo mali se bahali: »Jajc je poln naš hram! Le sejmarji in branjarji in branjarji ne hodite k nam!«

Spor v gozdu

Nekoč so se sprli med seboj volk, lisica, maček in zajec. Sporazumeli se zlepa niso mogli, zato so poklicali medveda, naj reši njihov spor.

Medved jih vpraša:

»Zakaj ste se sprli?«

Pogovarjali smo se, za koliko ukan ve kdo izmed nas, in sicer za take ukane, s katerimi se v nevarnosti lahko rešimo — in sprli smo se.«

»Dobro,« pravi medved. »Najprej volk, stari stric. Za katere ukane veš?«

»Vem za sto ukan,« odgovori volk.

»In ti,« vpraša medved lisico.

»Vem za tisoč ukan.«

»In za koliko ukan veš ti?« vpraša medved zajca.

»Jaz imam samo hitre noge,« odgovori zajec.

Naposled medved vpraša mačka:

»Ali ti veš za mnogo ukan?«

»Samo za eno edino,« odgovori maček.

Zdaj medved na ves glas zarjove, da bi se prepričal, kako se znajo rešiti s svojimi ukani. Da bi ga prestrašil je planil na volka, ga zgrabil s šapami s tako silo, da je volk na pol mrtev padel po tleh.

Ko vidi lisica, kaj se je zgodilo z volkom, se naglo obrne, da bi zbežala, toda medved jo je že popadel za rep — zato še dandanašnji nosi na repu belkasto liso.

Le zajcu je uspelo, da se reši z urnimi nogami. In maček, ne bodi len, spleza na bližnje drevo in pravi:

»Volk, ki ve za sto ukan, je bil ujet, lisica s tisoč ukani ima oskubljen rep, zajec vedno najde čas, da zbeži. Jaz pa, ki vem za samo eno ukano, lepo sedim v krošnji, kjer se lahko smejem vsem ukani na svetu.«

Črtomir Šinkovec

Uganke

Bela njiva — pa ni ajda,
črna seme — pa ni mak:
kdor to seme rad prebira,
bo morda še učenjak.

(Knjiga)

Bel kot sneg,
kot zdrob droban,
sneži vsak dan
za dober tek.

(sladkor)

Ni padalo,
samo krov,
ko v dežju greš
z njim domov.

(dežnik)

Kovina iz Idrije
nikdar ne laže:
nam mráz in toploto
natanko pokaže.

(živo srebro)

Štirje stebri,
debel sod,
štirje mlečni
vrelci spod.

(krava)

Krav ne pase ne kobil
ta pastirček svetlokril,
a na paši nad povirjem
rad pridruži se pastirjem.

(kačji pastir)

Kdo za sušo
in za močo
nosi s sabo
svojo kočjo?

(polž)

Je progasta vrv
in če te opika,
brž po zdravniku,
sicer boš umrl.

(kača)

Otroci vprašujejo

»Kaj najlepše je v aprilu?«
— Češnje v cvetju sredi jase.
Mladim češnjam v belem
krilu
sonce češe bele lase. —

»Kaj je čudovito v maju?«
— Češnje zrele, češnje rdeče.
Češnje so podobne mlaju,
polne so otroške sreče. —

»Kdo pa se na češnjah
smeje?«
— Vrabcí, glejte jih,
požrešnel

Vrabcem ni težko na veje,
ni težko jim brati češnje. —

Kaj pojejo ptički?

Kaj pojejo ptički,
kaj pojejo ptički?
»Da dnevi so svetli,
zeleni so grički;
da zemljico našo
je sonce ogrelo,
na nedra ji bele
marjetke pripelo.
Da kmetije zdaj orjejo
njivo za njivo
in sejejo vanje
z roko darežljivo;
da zraslo bo žito
in bomo bogati,
ko kruh nam delila
jeseni bo mati.«

V 8. številki listov sodelujejo:

Z LITERARNIMI PRISPEVKI: Drago BAHUN, Emil CESAR, Valentin CUNDRIC, Marjan ČUFAR, Karl DE-STOVNIK — Kajuh, Ivan FEKONJA, Benjamin GRACER s svojimi pesmimi in s prevodi Branka MILJKOVICA, Ivan JAN, Miha KLINAR, Cili KODRICE, Andrej KOKOT, Jelka KOSIR, Marija MENCINGER, Zdenko MEZEK, Vojko NOVAK, Valentin POLANSEK, Mojca SITAR, Leda STOCCA, Črtomir ŠINKOVEC.

Z LIKOVNIMI PRISPEVKI: akad. slikar Jaka TORKAR z ilustracijami Klinarjeve Rdeče kantate in z jedkanico Stara Sava.

